

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Μεταπτυχιακό Τμήμα Κοινωνιολογίας

Τμήμα: Κοινωνικός Αποκλεισμός και Ανθρώπινα Δικαιώματα

***«Η κατάσταση του προσφυγικού- μεταναστευτικού ζητήματος.
Η περίπτωση του ευρωπαϊκού νότου με έμφαση στην ελληνική
πραγματικότητα.»***

Παππά Αικατερίνη

A.M: 0314M014

Αθήνα 2017

*Κάθε άτομο που καταδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητά άσυλο
και του παρέχεται άσυλο σε άλλες χώρες.*

(ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ 10/12/1948)

*Στο εξώφυλλο της εργασίας απεικονίζονται Σύριοι πρόσφυγες που καταφθάνουν στο νησί της Λέσβου με φουσκωτή βάρκα τον Οκτώβριο του 2016.

*«Η κατάσταση του προσφυγικού- μεταναστευτικού ζητήματος.
Η περίπτωση του ευρωπαϊκού νότου με έμφαση στην ελληνική
πραγματικότητα»*

Ονοματεπώνυμο υποψήφιας : Παππά Αικατερίνη του Γεωργίου

Ονοματεπώνυμο επιβλέποντα καθηγητή : Λύτρας Ν. Ανδρέας

Διπλωματική εργασία για την απόκτηση του τίτλου σπουδών του μεταπτυχιακού τμήματος κοινωνιολογίας στην κατεύθυνση «κοινωνικός αποκλεισμός και ανθρώπινα δικαιώματα», του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	4
Εισαγωγή.....	5
A) Ορισμός της κατάστασης πρόσφυγα και μετανάστη.....	9
1. Ορισμός του «μετανάστη».....	10
2. Ο ορισμός του πρόσφυγα.....	12
3. Κατά πόσο είναι επίκαιρος ένας διαχωρισμός ανάμεσα στους ορισμούς του πρόσφυγα και μετανάστη;.....	15
B) Η Μαρξιστική- Λενινιστική προσέγγιση της μετανάστευσης.....	17
Γ) Διατυπώσεις για τη μετανάστευση σε στάσεις και αντιλήψεις σχετικά με το φαινόμενο.....	21
Δ) Αριθμητική αποτύπωση των προσφυγικών ροών στον ευρωπαϊκό νότο (Ελλάδα – Ιταλία).....	23
1. Αριθμητική αποτύπωση για την Ελλάδα.....	24
2. Αριθμητική αποτύπωση για την Ιταλία.....	27
i) Ποσοστά ανδρών γυναικών και παιδιών για την Ιταλία.....	28
Ε) Ενδεικτική Έρευνα στους πρόσφυγες για την περίπτωση του λεκανοπεδίου Αττικής.....	29
Δημογραφικά στοιχεία.....	29
ΣΤ) Έρευνα στάσης των Ελλήνων απέναντι στους πρόσφυγες.....	32
Ζ) Στοιχεία της ευρωπαϊκής υπηρεσίας υποστήριξης ασύλου για τον Ιούλιο του 2016 για το σύνολο των ευρωπαϊκών κρατών.....	35
Η) Κοινωνιολογία του «ξένου».....	36
Θ) Η αλληλεγγύη στους καιρούς της προσφυγικής κρίσης.....	40
1. Η σύγχρονη οπτική της αλληλεγγύης.....	42
2. Η συμφωνία της 18 ^{ης} Μαρτίου 2016.....	43
3. Η αλληλεγγύη των πολιτών.....	46
Ο) Μετανάστευση και δημόσια ασφάλεια.....	47
Ι) Η εργασιακή εμπειρία σε hotspot. Το παράδειγμα της Σάμου.....	50
1. Μία άλλη διάσταση της συμφωνίας Ε.Ε Τουρκίας, όπως αυτή βιώθηκε στο Hotspot Σάμου κατά το διάστημα 12/2016- 2/2017.....	53
Επίλογος.....	56
Φωτογραφικό υλικό.....	58
Βιβλιογραφία.....	59

Ευχαριστίες

Με την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω τους ανθρώπους που με βοήθησαν στην περάτωση αυτής. Συγκεκριμένα θα ήθελα να ευχαριστήσω τα άτομα εκείνα τα οποία συνέβαλλαν στο να αποκτήσω μια συνολική οπτική πάνω στο προσφυγικό ζήτημα, πέρα από τους νόμους και τις διατάξεις που ισχύουν. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους πρόσφυγες των διάφορων εθνικοτήτων για τις εμπειρίες που μοιράστηκαν μαζί μου είτε σε επαγγελματικό είτε σε ερευνητικό επίπεδο. Επίσης ευχαριστώ θερμά την οικογένεια και τους φίλους μου, καθώς ήταν δίπλα μου και πρόθυμοι να ακούσουν τους προβληματισμούς μου.

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία αφορά στο επίκαιρο ζήτημα του μεταναστευτικού-προσφυγικού το οποίο απασχολεί την Ευρωπαϊκή κοινότητα το τελευταίο διάστημα σε μεγάλη έκταση. Το μεταναστευτικό-προσφυγικό είναι ένα ζήτημα που πρέπει να προσεγγίζεται από ποικίλες σκοπιές καθώς η μονοσήμαντη απεικόνιση των ζητημάτων αυτού, οδηγεί σε εσφαλμένα συμπεράσματα και επομένως σε πρακτικές που δεν μπορούν παρά να οδηγήσουν σε πρόσκαιρες λύσεις. Η οικονομική ανάγνωση του μεταναστευτικού-προσφυγικού για παράδειγμα, μπορεί να ωφελήσει σε μεγάλο βαθμό, ωστόσο δεν παύει να είναι μονοσήμαντη και επομένως δεν μπορεί να συμβάλει από μόνη της στην διαχείριση του θέματος.

Επομένως πρέπει να μας είναι ξεκάθαρο πως όταν μιλούμε για μετακινούμενους πληθυσμούς, αναφερόμαστε σε μαζικές μετακινήσεις ατόμων, που μπορεί τα κίνητρα και οι τρόποι μετακίνησής αυτών να διαφέρουν, ωστόσο αυτό που παραμένει σταθερό, είναι πως όταν αναφερόμαστε στη μετανάστευση συζητάμε ταυτόχρονα για υγεία, εκπαίδευση, κοινωνική ένταξη και πολλά άλλα. Ο τρόπος αντιμετώπισης του άλλου και η γενικότερη προσέγγιση της ετερότητας βρίσκεται σε πρώτη γραμμή των συζητήσεων αυτή τη στιγμή σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η ευρωπαϊκή οικογένεια και κυρίως ο ανεπτυγμένος οικονομικά βορράς, βάσισε την ανάπτυξή του στην αποικιοκρατία και τη μετανάστευση, με διάφορους θεσμούς όπως ο θεσμός του « φιλοξενούμενου εργάτη». Αυτή τη δεκαετία που διανύουμε, το ζήτημα των μετακινούμενων πληθυσμών βρίσκεται στην πρώτη γραμμή. Η Ευρωπαϊκή Ένωση φάνηκε ανέτοιμη μπροστά στον ομολογουμένως μεγάλο όγκο του μετακινούμενου πληθυσμού, υιοθετώντας αρχικά μια στάση άρνησης του προβλήματος. Η Ελλάδα, αποτελώντας το σύνορο της ευρωπαϊκής ηπείρου, μη έχοντας σαφή αυτόνομη μεταναστευτική πολιτική, λόγω ποικίλων δεσμεύσεων, βρέθηκε μπροστά σε μια κατάσταση, η οποία εντάθηκε και ενέτεινε την ανθρωπιστική κρίση που βρίσκεται σε εξέλιξη λόγω της οικονομικής κρίσης τα τελευταία χρόνια. Αναφορικά με τις ιδιαιτερότητες της Ελλάδας, ως χώρα υποδοχής, αυτές αφορούν τα εύκολα προσπελάσιμα χερσαία και θαλάσσια σύνορα. Ειδικότερα η ελληνική επικράτεια περιλαμβάνει μια εκτεταμένη ακτογραμμή (περίπου 16000 χλμ) και μία πλειάδα από μεγαλύτερα και μικρότερα νησιά και βραχονησίδες (πάνω από

3000), η πλειονότητα των οποίων βρίσκεται κατά μήκος των τουρκικών ακτών, έτσι ώστε να αποτελούν την πύλη εισόδου στην Ευρώπη για χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες ετησίως. (Κανελλοπουλος Κ., 2006)

Στα πλαίσια της σύγχρονης βιοπολιτικής όπως αυτή ορίζεται στο ευρωπαϊκό πεδίο, ο πρωταρχικός σκοπός των κυβερνήσεων είναι η διαχείριση της ασφάλειας και της ευημερίας των ανθρωπίνων ζωών. Πρόκειται για μια πολιτική του φόβου η οποία εστιάζεται στην άμυνα στην πιθανή καταπίεση ή παρενόχληση (Zizek, 2010). Η παραπάνω θέση φαίνεται να ταιριάζει στην αντιμετώπιση του προσφυγικού-μεταναστευτικού ζητήματος από τις Ευρωπαϊκές αρχές. Επομένως δεν αφορά στην παγκόσμια ευημερία των πολιτών. Κάτι τέτοιο θα φάνταζε ουτοπία άλλωστε. Βιώνουμε καταστάσεις και μέτρα προστασίας από τον ορατό και αόρατο ξένο και σε αυτό το πλαίσιο καλείται ολόκληρη η δημογραφικά «γηραιά ήπειρος» να επαναπροσδιορίσει τις αξίες και τους στόχους της.

Η ανάλυση του θέματος πλέον δεν μπορεί να είναι μονοσήμαντη και μονόπλευρη. Η μετανάστευση δεν ήταν ποτέ μια πράξη απλής μετάβασης από έναν τόπο σε έναν άλλον, και επομένως θα ήταν αφέλεια να περιλαμβάνεται μόνο αυτή η οπτική στις αναλύσεις. Οι τρέχουσες καταστάσεις στον ευρωπαϊκό νότο μας φέρνουν αντιμέτωπους με τις πράξεις της Ευρώπης στο παρελθόν, και με τις στάσεις που πρέπει να κρατήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση στο μέλλον. Η υιοθέτηση μέτρων υπό το βάρος του θανάτου θυμάτων μετακίνησης, έχει να μας αφηγηθεί τις σπασμωδικές κινήσεις που διαπράττονται εξακολουθητικώς το τελευταίο διάστημα από τη μεριά των κυβερνώντων προκειμένου να αντιμετωπιστεί το κύμα εγκατάστασης ατόμων από αραβικές και αφρικανικές χώρες.

Με βάση τα παραπάνω σε τι θα μπορούσε να ωφελήσει η διάκριση ανάμεσα σε οικονομικούς μετανάστες, πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο; Σε τι θα μπορούσε να διαφέρει ένας Σύριος πρόσφυγας- μιας και βρίσκεται στο επίκεντρο της επικαιρότητας - με έναν «οικονομικό μετανάστη» από την Ερυθραία για παράδειγμα, (δεδομένου ότι η Ερυθραία έγινε μάρτυρας εμφύλιων συρράξεων ορισμένα χρόνια πριν), από έναν πρόσφυγα από το Β. Σουδάν;

Αυτά και άλλα πολλά ερωτήματα εγείρονται μονομιάς σε όποιον επιχειρεί να μελετήσει το θέμα των μετακινούμενων πληθυσμών στον 21^ο αιώνα των αλλαγών της Ευρώπης. Ωστόσο αυτό που φαίνεται να μην έχει γίνει κατανοητό στις μέρες μας από

τη μεριά των κυβερνόντων είναι πως η μετανάστευση και εν γένει η μετακίνηση των πληθυσμών είναι ένα ζήτημα με παγκόσμιες διαστάσεις και επομένως οι πιθανές λύσεις που πρέπει να προταθούν πρέπει να έχουν τις ίδιες διαστάσεις. Δηλαδή, οι απαντήσεις στο ζήτημα να είναι της ίδιας έκτασης με αυτό, και επομένως οι πολιτικές και οι προτάσεις επίλυσης να μην επικεντρώνονται σε μία χώρα ή σε μία μοναχά περιοχή μιας χώρας, αλλά να υιοθετούνται μέτρα και πολιτικές οι οποίες με τον έναν ή τον άλλον τρόπο θα εμπλέκουν και θα αφορούν ενδεχομενικά στον ίδιο βαθμό, όλη την παγκόσμια κοινότητα. Η πρόταση αυτή μπορεί για κάποιους να φαντάζει ουτοπία καθώς το πρόβλημα της μετακίνησης από έναν τόπο και της εγκατάστασης σε έναν άλλον δεν αφορά όλους. Η αντιμετώπιση ωστόσο αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί και ως κοντόφθαλμη για τις χώρες της Ευρώπης καθώς το δημογραφικό πρόβλημα που είναι πρόβλημα όλης της ηπείρου, και επιλύεται μέσω της μετανάστευσης, είναι ένα ζήτημα που αφορά όλους. Το να κλείνουν σύνορα και να κωφεύουν οι κυβερνήσεις αφενός δεν οδηγεί σε καμία λύση και πυροδοτεί την ξενοφοβική στάση, και αφετέρου καθυστερεί σημαντικά την λήψη των αποφάσεων προς την επίλυση του ζητήματος των ροών.

Αυτό που πολλές φορές εκλείπει από τις συζητήσεις διαχείρισης του ζητήματος είναι η πολιτική διάσταση της μετακίνησης ανθρώπων. Δεν πρόκειται για μία διαπίστωση αφοριστική καθώς στην παγκοσμιοποιημένη διάσταση που έχουν προσλάβει οι ευρωπαϊκές κοινωνίες, το άνοιγμα των αγορών δεν συνοδεύτηκε με άνοιγμα των συνόρων στην περίπτωση της εγκατάστασης των ατόμων σε άλλους τόπους από τους τόπους προέλευσής τους. (Αφουξενίδης, 2012).

Μία από τις πολλές διαστάσεις που έχει το ζήτημα αφορά στο συσχετισμό αυτού με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις διάφορες κατηγορίες που μπορεί να ανήκει ο μετανάστης.

Ωστόσο δεν είναι εφικτό ούτε και επιθυμητό να περιλαμβάνονται όλες οι οπτικές ανάλυσης στις έρευνες για τη μετανάστευση. Η παρούσα εργασία θα ασχοληθεί την αποσαφήνιση των ορισμών του πρόσφυγα και μετανάστη καθώς επίσης και στους προβληματισμούς που εγείρονται κάθε φορά που προσπαθούμε να αναλύσουμε ξεχωριστά αυτές τις δύο κατηγορίες με αυστηρά κριτήρια και όρια, καθώς επίσης και με την αρχή της ελεύθερης μετακίνησης ατόμων όπως αυτή ορίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατόπιν θα αναλυθούν οι πολιτικές ένταξης μεταναστών στην

Ελλάδα και στην Ιταλία με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο. Στη συνέχεια θα επιχειρηθεί να υπάρξει προσδιορισμός της έννοιας της αλληλεγγύης όπως αυτή αναλύεται μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς επίσης και από την σκοπιά της αναπτυσσόμενης αλληλεγγύης μεταξύ των προσφύγων και των διάφορων επίσημων και ανεπίσημων φορέων. Τέλος, θα επιχειρηθεί να γίνει μια ανασκευή του τρόπου που η κοινότητα χειρίζεται το ζήτημα της μετανάστευσης προσεγγίζοντας έτσι την ερώτηση αν και κατά πόσο είναι εφικτό να υπάρξει αλλαγή στην αντιμετώπιση της μαζικής μετακίνησης εντός του συστήματος που πρεσβεύει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

A) Ορισμός της κατάστασης πρόσφυγα και μετανάστη.

Στο κεφάλαιο αυτό θα διατυπωθούν οι ορισμοί της κατάστασης του πρόσφυγα και μετανάστη όπως έχουν διατυπωθεί στη διεθνή βιβλιογραφία και έχει επικρατήσει να χρησιμοποιούνται ακόμα και στις μέρες μας. Σκοπός του κεφαλαίου είναι να γίνει μια εισαγωγική αναφορά ώστε να χρησιμοποιούνται με την καλύτερη δυνατή σαφήνεια οι διαχωρισμοί ανάμεσα στις κατηγορίες των μετακινούμενων πληθυσμών. Ωστόσο αυτό που θα πρέπει να μας προβληματίσει εξ αρχής είναι το κατά πόσο αυτός ο διαχωρισμός είναι αφοριστικός από τη μία, από την άποψη ότι οι κατηγορίες είναι ανά πάσα ώρα διακριτές μεταξύ τους και δεν περιπλέκονται αναμεταξύ τους.

Γνωρίζουμε για παράδειγμα ότι οι κατηγορίες μεταναστών είναι πάρα πολλές, καθώς και οι λόγοι για τους οποίους μετακινούνται οι πληθυσμοί είναι πάρα πολλοί και οι περιπτώσεις μπορεί να διαφέρουν. Το ίδιο συμβαίνει και την περίπτωση που επιχειρούμε να ορίσουμε την έννοια του πρόσφυγα. Το καθεστώς αναγνώρισης αυτών των δύο περιπτώσεων μοιάζει μιντιασμένο σε περιπτώσεις κατά τις οποίες κάποιος ανακηρύσσεται ως μετανάστης σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, ωστόσο εάν η μετακίνηση είχε πραγματοποιηθεί σε παρελθόντα χρόνο θα μπορούσε να είχε ανακηρυχτεί ως πρόσφυγας.

Οι αλλαγές που επιφέρει η μετακίνηση πληθυσμών αφορούν συνδέονται με πολυποίκιλους παράγοντες αλλαγών σε πολλά επίπεδα (δημογραφικό, πολιτισμικό, ψυχολογικό) οι οποίοι επηρεάζονται από τρεις κυρίως παράγοντες: τη χώρα προέλευσης, τη χώρα εγκατάστασης, και την μεταναστευτική ιδιότητα. (Πουλοπούλου, 2007, σ. 47).

Κοινή παραδοχή όλων των πηγών αποτελεί η διαπίστωση πως η Ελλάδα όπως και η Ιταλία μετατρέπονται από χώρες αποστολής μεταναστών και εργατικού δυναμικού στον ανεπτυγμένο βορρά, σε χώρες υποδοχής μεταναστών και επομένως εργατικού δυναμικού. Στην μεταστροφή αυτή βοήθησε σαφώς η ανατροπή των σοσιαλιστικών καθεστώτων, όπως επίσης και η οικονομική άνθιση που σημειώθηκε κατά την περίοδο εκείνη, γεγονός που φανερώνει μια αμφίδρομη σχέση ανάμεσα στην εγκατάσταση μεταναστών και στην οικονομική ανάπτυξη.

1. Ορισμός του «μετανάστη».

Οι περισσότεροι ορισμοί οι οποίοι προτείνονται για την κατάσταση της μετανάστευσης και του μετανάστη, παρουσιάζουν παρόμοιες διατυπώσεις με ελάχιστες διαφοροποιήσεις. Παρακάτω θα δοθεί μια ενδεικτική εικόνα των ορισμών και των διαφοροποιήσεων αυτών.

Αρχικά ως «μετανάστευση» νοείται κάθε λιγότερο ή περισσότερο προσωρινή/ή και μόνιμη, νόμιμη / ή και παράνομη μετακίνηση ατόμων και συνόλων από τον τόπο προέλευσής και καταγωγής τους για λόγους οικονομικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς κλπ., προς αναζήτηση νέου τόπου εγκατάστασης ή βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης. (Τσίγκανου, 2009, σ. 23). Σύμφωνα με την UNESCO (United Nation Educational, Scientific and Cultural Organization), ο ορισμός του μετανάστη όπως αυτός προκύπτει από τις διατυπώσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, μπορεί να περιλαμβάνει άτομα τα οποία «ζουν προσωρινά ή μόνιμα σε μία χώρα στην οποία δεν έχουν γεννηθεί, και έχουν αποκτήσει κοινωνικούς δεσμούς με τη χώρα αυτή.» (UNESCO, 2016). Στην περίπτωση αυτή ωστόσο δεν περιλαμβάνονται άτομα τα οποία λογίζονται ως μετανάστες τα οποία ωστόσο έχουν γεννηθεί στην χώρα στην οποία θεωρούνται μετανάστες. Το ζήτημα αυτό αφορά κυρίως για τη χώρα μας τα άτομα δεύτερης γενιάς τα οποία δεν ανήκουν στην κατηγορία του πολίτη όπως και οι μετανάστες, χωρίς όμως να προέρχονται από έναν διαφορετικό τόπο καταγωγής όπως οι γονείς τους.

Μιλώντας για τη μετανάστευση γίνεται αντιληπτό πως αναφερόμαστε στην μεταβολή μίας κατάστασης η οποία ούτως η άλλως δεν ήταν σταθερή. Η μετακίνηση περιλαμβάνει αλλαγές σε πολυπαραγοντικό επίπεδο καθώς είναι πολλά τα συμβαλλόμενα μέρη, κοινωνία και χώρα υποδοχής, κοινωνία και χώρα αποστολής, ο ίδιος ο μετακινούμενος, τα άτομα που εμπλέκονται στην πρώτη υποδοχή κλπ. Το να νοείται η ελληνική κοινωνία ως στατική η οποία καλείται να ανταποκριθεί στην είσοδο των μεταναστευτικών ροών είναι εξαρχής σφάλμα. Η διαδικασία της μετανάστευσης συνδέεται με αλλαγές που επηρεάζουν το ίδιο το άτομο και τον κοινωνικό του περίγυρο, τις ομάδες και τα άτομα που συναναστρέφονται και νιώθουν ότι ανήκουν στις χώρες υποδοχής, την οικονομία και την κοινωνία της χώρας

υποδοχής, και τέλος τις κοινωνικές και οικονομικές δομές της κοινωνίας προέλευσης. (Πουλοπούλου, 2007, σ. 50)

Οι ορισμοί που προσεγγίζουν τη μετανάστευση σε διεθνές- εξωτερικό πλαίσιο αποτυπώνονται ως εξής : αποδημία, ή μετανάστευση, ή εκροή μεταναστών από τη χώρα προέλευσης (emigration) δηλαδή μετακίνηση ατόμων ή ομάδων προς την αλλοδαπή και μετανάστευση προς τη χώρα υποδοχής ή εισροή μεταναστών (immigration) δηλαδή άφιξη ατόμων ή ομάδων από την αλλοδαπή για εγκατάσταση στη χώρα ή οποία αποκαλείται εισροή ή είσοδος μεταναστών όταν αφορά αλλοδαπούς, παλιννόστηση όταν είναι υπήκοοι της χώρας ή ομογενείς οι οποίοι με τη θέλησή τους επιστρέφουν στη χώρα καταγωγής και επαναπατρισμός όταν τη μετακίνηση πραγματοποιεί η δημόσια εξουσία. (Πουλοπούλου, 2007, σ. 51)¹

Όπως έχει ήδη διευκρινιστεί η μετανάστευση είναι ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο, το οποίο έχει αναλυθεί από διάφορες επιστημονικές πειθαρχίες όπως την κοινωνιολογία, την ψυχολογία, την οικονομία, την κοινωνική πολιτική κλπ. Πρόκειται για μια πραγματικότητα με συνεχώς μεταβαλλόμενη δυναμική, η οποία δεν αφορά μόνο το άτομο, τη χώρα προέλευσης ή τη χώρα καταγωγής, αλλά αφορά στο φάσμα ολόκληρης της κοινωνίας.

Οι κατηγορίες των αλλοδαπών μπορούν να διακριθούν σε κατηγορίες ανάλογα με το νομικό καθεστώς στο οποίο ανήκουν. Ορισμένες από τις διακριτές κατηγορίες θα αναφερθούν παρακάτω. Σύμφωνα με την ελεύθερη διακίνηση που διέπει διάφορες εκφάνσεις της Ευρωπαϊκής Νομοθεσίας, στην Ελλάδα διαμένουν υπήκοοι χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που εγκαθίσταται και εργάζονται καλυπτόμενοι από την νομοθεσία του ευρωπαϊκού δικαίου.² Επιπρόσθετα, αναγνωρίζονται οι υπήκοοι χωρών μη μελών της Ε.Ε οι οποίοι μπορούν να εγκατασταθούν στη χώρα εφόσον τηρούνται κάποιες προϋποθέσεις. Κατηγορία επίσης αποτελούν και οι υπήκοοι χωρών μη μελών της Ε.Ε οι οποίοι εισέρχονται στη χώρα χωρίς τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα (όπως βίζα, άδεια παραμονής, ή άδεια εργασίας). Ξεχωριστή κατηγορία αποτελούν τα άτομα που δικαιούνται λόγω δικαιολογητικών

¹ Στον παραπάνω ορισμό δεν περιλαμβάνονται οι προσωρινές μετακινήσεις καθώς επίσης και οι μετακινήσεις σε άλλη χώρα με σκοπό την αναψυχή.

² Σε αυτό το σημείο παρατηρείται ένα κενό μεταξύ νομοθεσίας και εφαρμογής του νόμου, το οποίο αφορά στα άτομα τα οποία είχαν εισέλθει στην Ελλάδα χωρίς τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα, πριν την είσοδο των χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, χωρών όπως η Πολωνία, κλπ.

την ιδιότητα του πρόσφυγα. Εισέρχονται στη χώρα είτε νόμιμα είτε χωρίς τα νομιμοποιητικά έγγραφα.³ Στον μετακινούμενο πληθυσμό ανήκουν και τα άτομα που προέρχονται από το καθεστώς της παλιννόστησης, και είτε προέρχονται από περιοχές του Ευξείνου Πόντου, είτε από την Βόρεια Ήπειρο. Τέλος, αναφορικά με τις κατηγορίες, εντοπίζεται και μία μερίδα ατόμων που αποφασίζουν να παλιννοστήσουν από τρίτες χώρες, όπως Αμερική και Αυστραλία. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων που προέρχεται από αυτές τις χώρες μπορεί να είναι άτομα δεύτερης, τρίτης, ή και τέταρτης γενιάς, τα οποία τις περισσότερες φορές είναι καλοδεχούμενα στον ελληνικό πληθυσμό, σε αντίθεση με τις άλλες ομάδες. (Πουλοπούλου, 2007, σσ. 62,63)

2. Ο ορισμός του πρόσφυγα

Η Σύμβαση της Γενεύης του 1951, ουσιαστικά κατοχυρώνει νομικά και κοινωνικά την ιδιότητα του πρόσφυγα. Ο λόγος της προσφυγής για διεθνή προστασία είναι συνήθως οι εμφύλιες συγκρούσεις που υπάρχουν στο εσωτερικό των χωρών και η στέρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που επί της ουσίας δικαιολογεί την προσφυγή για διεθνή προστασία.⁴

«Ως πρόσφυγας ορίζεται από τη συνθήκη του 1951: το άτομο το οποίο έχει βάσιμο φόβο δίωξης για λόγους φυλετικούς, θρησκευτικούς, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, ή λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων και βρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του και λόγω αυτού δεν είναι σε θέση ή έχει το φόβο να θέσει τον εαυτό του στην εν λόγω χώρα» (Hein, 1993, σ. 44)

³ Στο προσφυγικό καθεστώς σύμφωνα με την Ελληνική και Ευρωπαϊκή νομοθεσία εμπίπτουν οι αλλοδαποί οι οποίοι πληρούν τις προϋποθέσεις που καταδεικνύει η Σύμβαση της Γενεύης του 1951. (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες)

⁴ Στην περίπτωση αυτή η διεθνής προστασία αποτελεί το υποκατάστατο της εθνικής προστασίας, και με το μηχανισμό της παροχής ασύλου ενεργοποιείται η κάλυψη ειδικών αναγκών και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στη σύμβαση της Γενεύης γίνεται αναφορά στις βασικές αρχές που διέπουν τη διεθνή προστασία που προέρχεται από τα κράτη στους πρόσφυγες και αφορά α) στην αρχή του επιμερισμού των βαρών και β) στην αρχή της διεθνούς αλληλεγγύης. Η έννοια της αλληλεγγύης θα μας απασχολήσει από πολλές προσλαμβάνουσες σε επόμενα κεφάλαια. (Πουλοπούλου, 2007, σ. 80)

Ως πρόσφυγας ορίζεται ο αλλοδαπός που αιτείται να του αναγνωριστεί το καθεστώς του πρόσφυγα, ο οποίος απολαμβάνει σημαντικά προνόμια και ειδικότερα:

α) το δικαίωμα μη επαναπροώθησης στη χώρα καταγωγής « κανείς δεν εξαναγκάζεται να επιστρέψει σε χώρα όπου κινδυνεύει η ζωή του και η ελευθερία του». Β) άλλα δικαιώματα όπως η έκδοση ταξιδιωτικού εγγράφου, δικαίωμα παροχής άμεσων μέτρων βοήθειας και προστασίας εφόσον τούτο κρίνεται αναγκαίο, δ) δικαίωμα βοήθειας σε αναζήτηση επίλυσης ζητημάτων (οικογενειακή επανένωση, μετεγκατάσταση κλπ).

(Πουλοπούλου, 2007, σσ. 79-80)

Όπως και στην περίπτωση του μεταναστευτικού ζητήματος, έτσι και στο προσφυγικό, η κατάσταση νοείται ως παροδική και επομένως οι λύσεις που προτείνονται είναι διαχειριστικές και όχι σε ορίζοντα βάθους χρόνου. Για την κατανόηση της κατάστασης που επικρατεί έχει μεγάλη σημασία να κατανοηθούν τα στάδια της εμπειρίας που βιώνει ο πρόσφυγας. Σύμφωνα με τον Barry N. Stain, τα στάδια αναλύονται ως εξής: α) αντίληψη του κινδύνου, β) απόφαση για τη φυγή, γ) η περίοδος του μεγάλου κινδύνου κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, δ) φτάνοντας σε ασφαλή προορισμό, ε) η συμπεριφορά κατά τη διάρκεια παραμονής στο χώρο υποδοχής, επαναπατρισμός- εγκατάσταση- ή επανεγκατάσταση- τα στάδια της εγκατάστασης, στ) προσαρμογή και ένταξη, ζ) και τέλος υπολειμματικά στάδια και αλλαγές στη συμπεριφορά που προκλήθηκαν από την προσφυγική εμπειρία (Stain, 1981, p. 3). Συνοπτικά, σχετικά με τα στάδια, αρχικά εντοπίζεται ο αντικειμενικός κίνδυνος λόγω της πολιτικής κατάστασης ή της κατάστασης πολέμου, στάδιο το οποίο ακολουθείται από την απόφαση για φυγή⁵. Η περίοδος του μεγάλου ταξιδιού όπως επίσης και οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι που θα διατρέξει ο πρόσφυγας, ενδέχεται να αφήσουν κατάλοιπα στη συμπεριφορά σε μεταγενέστερο στάδιο.⁶ Στη συνέχεια ακολουθεί η διαμονή στους χώρους πρώτης υποδοχής, όπου εκεί ο πρόσφυγας έρχεται αντιμέτωπος με τη συνειδητοποίηση της απώλειας αγαπημένων προσώπων όπως επίσης και την απώλεια της πατρίδας, ενώ ακολουθεί η έξοδος από τον πρώτο χώρο υποδοχής. Οι επιλογές ανάλογα με την κατάσταση που υπάγεται κάθε πρόσφυγας είναι είτε η επιστροφή στην πατρίδα του, είτε η αποδοχή του αιτήματος

⁵ Σε επίπεδο σύγκρισης μεταξύ της απόφασης του πρόσφυγα και της απόφασης του μετανάστη για μετακίνηση, ο πρόσφυγας αποφασίζει σε πολύ μικρότερο χρονικό διάστημα τη φυγή του από τη χώρα και ενδιαφέρεται περισσότερο για την παροχή διεθνούς προστασίας και λιγότερο για το σε ποια χώρα θα παραχωρηθεί η προστασία αυτή.

⁶ Τα στάδια σύμφωνα με το άρθρο του Stein μπορεί να είναι : ενοχή, μη ευαλωτότητα , και επιθετικότητα στις περιπτώσεις τις οποίες έχουν καθυστερήσει να αποχωρήσουν. (Stain, 1981, σ. 6)

ασύλου από την πρώτη χώρα επιλογής του, είτε η αποδοχή της αίτησης από άλλη χώρα από την πρώτη του επιλογή. Και στις τρεις περιπτώσεις υπάρχει ένα στάδιο αναπροσαρμογής από τη μεριά του πρόσφυγα, το οποίο εξαρτάται από την τελική λήψη της απόφασης καθώς επίσης και από τις προσδοκίες που είχε, και το βαθμό στον οποίο αυτές θα ματαιωθούν. (Stain, 1981, σσ. 5-7)

Σημαντική για τον ορισμό του πρόσφυγα είναι η έννοια του εκούσιου διωγμού (persecution) και ο κίνδυνος κατά της ζωής του ατόμου. Η Ευρωπαϊκή Ένωση από το 1996, κάνει προσπάθειες να εναρμονίσει τον ορισμό του πρόσφυγα με εκείνο της Ύπατης Αρμοστείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR), ώστε τα ευρωπαϊκά κράτη να προετοιμάσουν τις κατευθυντήριες γραμμές για την αναγνώριση και αποδοχή προσώπων που δικαιούνται το καθεστώς του πρόσφυγα. Ο «βάσιμος φόβος δίωξης» εκτιμάται ανά περίπτωση, και η απόδειξη αυτού βρίσκεται στην ευχέρεια του αιτούντος, ώστε να καταθέσει τα αποδεικτικά στοιχεία που θα στοιχειοθετούν την κατάσταση. Ο ορισμός της δίωξης ωστόσο δεν υπάρχει κατοχυρωμένος νομικά κάπου και η ισχύουσα συμφωνία αφορά σε δράσεις που αρνούνται την ανθρώπινη αξιοπρέπεια σε οποιαδήποτε μορφή όπως αυτή είναι κωδικοποιημένη στην Οικουμενική Διακήρυξη για τα δικαιώματα του ανθρώπου του 1948⁷. Αυτό που πρέπει πάντα να λαμβάνεται υπόψη είναι ο βαθμός στον οποίο η κάθε περίπτωση χρήζει διεθνούς προστασίας, διαβάθμιση η οποία ποικίλει ανά χώρα. Η διερεύνηση σύμφωνα με τον Whittaker πρέπει να ξεκινήσει από την ελευθερία για την προστασία της ζωής και αποστέρηση αυτής που περιλαμβάνει απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση και ελευθερία άσκησης ατομικών και θρησκευτικών δικαιωμάτων, ίση μεταχείριση από το νόμο σε συνδυασμό με την αποτυχία του οργανωμένου κράτους να εξασφαλίσει την προστασία των δικαιωμάτων. (Whittaker, 2006, σσ. 6,7).⁸

Αυτό που πρέπει να γίνει αντιληπτό σε κάθε περίπτωση είναι η πολυπλοκότητα και ο προσεκτικός τρόπος με τον οποίο πρέπει να προσεγγίζεται το ζήτημα της μετανάστευσης με την ευρεία έννοια. Δεν αφορά σε ένα πρόβλημα το οποίο έχει μία

⁷ Περισσότερα για την οικουμενική διακήρυξη καθώς και ολόκληρο το κείμενο βλ. Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. (ΟΗΕ, 1948)

⁸ Ο συγγραφέας παραθέτει τον σύντομο ορισμό των Ηνωμένων Εθνών σύμφωνα με τον οποίο συνίσταται κατάσταση εκδίωξης όταν: υπάρχει κίνδυνος σοβαρής ατομικής βλάβης, σε συνδυασμό με την αδυναμία του κράτους να παρέχει ατομική προστασία ανεξάρτητα με το αν αδυνατεί ή δεν έχει μεριμνήσει. (Whittaker, 2006, σ. 7)

και μοναδική λύση, όπως επίσης δεν είναι ένα πρόβλημα με ένα και μοναδικό εμπλεκόμενο το κράτος, ή την κοινωνία των πολιτών ή τις οργανώσεις σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η μετανάστευση είναι πολυδιάστατη και πολυδιάστατες πρέπει να είναι και οι λύσεις. (Whittaker, 2006, σ. 22)

3. Κατά πόσο είναι επίκαιρος ένας διαχωρισμός ανάμεσα στους ορισμούς του πρόσφυγα και μετανάστη;

Σύμφωνα με τις πρόσφατες εξελίξεις στο καθεστώς των μετακινούμενων πληθυσμών, γεννάται ένα ερώτημα σχετικά με το κατά πόσο πρέπει να υφίσταται ο διαχωρισμός ανάμεσα στον μετανάστη (οικονομικό κατά κύριο λόγο) και πρόσφυγα. Ο σκοπός αυτού του ερωτήματος δεν είναι να καταργήσει τον έναν ή τον άλλον χαρακτηρισμό, όσο να αποσαφηνίσει το λόγο για τον οποίο μπορεί να υπερτονίζεται ο χαρακτηρισμός του πρόσφυγα για παράδειγμα ενώ ο όρος οικονομικός μετανάστης μπορεί να θεωρείται έως και υποτιμητικός.

Στις πρόσφατους μετακινούμενους πληθυσμούς και μετά τη Συμφωνία μεταξύ Τουρκίας, Ελλάδας και Ευρωπαϊκής ένωσης, το μοναδικό καθεστώς που ισχύει για την αναγνώριση των ροών είναι το προσφυγικό. Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα τα οποία εισέρχονται στη χώρα, προκειμένου να παραμείνουν στην Ευρώπη και να μην επαναπροωθηθούν στην Τουρκία (στην περίπτωση των Σύριων) ή να επιστρέψουν πίσω στις χώρες καταγωγής τους, πρέπει τους έχει αποδοθεί το καθεστώς προστασίας του πρόσφυγα. Η διαδικασία χορήγησης ασύλου ωστόσο είναι μια εξατομικευμένη διαδικασία η οποία δεν έχει να κάνει τόσο με τη χώρα καταγωγής, αλλά με τις ιδιαίτερες συνθήκες οι οποίες οδήγησαν το άτομο στο να κάνει αίτηση για άσυλο. Η εξατομικευμένη διαδικασία να μεν εξυπηρετεί στην καλύτερη διερεύνηση αναφορικά με την χορήγηση ασύλου ή μη, αλλά από την άλλη η διαδικασία αυτή καθυστερεί περισσότερο την εξέλιξη και την νομιμοποιητική ένταξη των προσφύγων.

Η διαδικασία της μετακίνησης από τη χώρα προέλευσης στη χώρα αποδοχής και στην περίπτωση των μεταναστευτικών και στην περίπτωση των προσφυγικών ροών, εμπεριέχει τη χρήση δικτύων. Το στοιχείο αυτό δείχνει πως ο διαχωρισμός στο καθεστώς δημιουργείται μετά από την είσοδο στη χώρα. Επίσης η ένταξη των ροών

στον πληθυσμό γίνεται με τον ίδιο τρόπο. Ο γυναικείος πληθυσμός απασχολείται στα επαγγέλματα φροντίδας είτε ηλικιωμένων είτε του νοικοκυριού, και οι άνδρες απασχολούνται σε επαγγέλματα χαμηλού κύρους άσχετα με το επίπεδο μόρφωσης που έχουν λάβει στη χώρα προέλευσης. (Hein, 1993, σ. 55). Επομένως, ο διαχωρισμός μπορεί αρχικά να εξυπηρετεί στην καλλιέργεια στάσεων (με θετικά συναισθήματα για τους πρόσφυγες ειδικά όταν πρόκειται για ανήλικους, και αρνητικά για τους μετανάστες κυρίως τους οικονομικούς), αλλά διαπιστώνεται πως οι όποιες προσπάθειες ένταξης γίνονται δεν διαχωρίζουν τον πληθυσμό ανάλογα με το καθεστώς.

Το σίγουρο είναι πως κανείς δεν επιλέγει να εγκαταλείψει τη χώρα καταγωγής του χωρίς κίνητρο, ανεξάρτητα εάν αυτό είναι η βελτίωση της ζωής ή η προστασία αυτής από κάποιο υπαρκτό κίνδυνο. Επομένως πρέπει να υπάρχουν ίσα δικαιώματα και πρόσβαση στις αρμόδιες υπηρεσίες, ώστε με αυτόν τον τρόπο να αξιολογείται κάθε αίτημα για παραμονή στη χώρα εξατομικευμένα, ανεξάρτητα από τη χώρα καταγωγής.

B) Η Μαρξιστική- Λενινιστική προσέγγιση της μετανάστευσης

Η ανάλυση της μετανάστευσης από την μαρξιστική- λενινιστική προσέγγιση, συσχετίζεται άμεσα με την εξαθλίωση της εργατικής τάξης της Αγγλίας του 19^{ου} αιώνα. Ο Μαρξ βρίσκει τα αίτια αυτής της εξαθλίωσης στην αναντιστοιχία ανάμεσα στον πληθυσμό ως μέγεθος και στα μέσα συντήρησης αυτού του πληθυσμού πάλι ως μέγεθος. Σύμφωνα με τον Μαρξ, ο τρόπος παραγωγής είναι αυτός που προκαλεί τον υπερπληθυσμό και επομένως αυτός είναι που πρέπει να μεταβληθεί. Η οικονομική λύση που προτείνει και εκτίνεται στον τρόπο παραγωγής, αφορά στην αναγκαιότητα για τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, πλεονάζουσα εργασία. (Μουσούρου, 1991, p. 56)

Σύμφωνα με την ανάλυση του Μαρξ, ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής προκαλεί και προκαλείται από την πλεονάζουσα εργασία. Τη μερίδα της εργατικής τάξης που παράγει την πλεονάζουσα εργασία ο Μαρξ την αποκαλεί βιομηχανικό εφεδρικό στρατό. Η αμφίδρομη σχέση αιτίου- αιτιατού που αναλύθηκε παραπάνω εξηγείται ως εξής: αποτελεί «προϋπόθεση γιατί στην κεφαλαιοκρατική παραγωγή δεν αρκεί καθόλου η ποσότητα της διαθέσιμης εργατικής δύναμης που προσφέρει η φυσική αύξηση του πληθυσμού. Η κεφαλαιοκρατική παραγωγή για να κινείται ελεύθερα χρειάζεται εφεδρικό στρατό ανεξάρτητο από τα φυσικά αυτά όρια. Αλλά ο βιομηχανικός στρατός είναι και αποτέλεσμα του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής γιατί ο εργατικός πληθυσμός, παράγοντας ο ίδιος τη συσσώρευση του κεφαλαίου, παράγει ταυτόχρονα σε αυξανόμενη έκταση μέσα που τον κάνουν σχετικά υπεράριθμο.» (Μουσούρου, 1991, σ. 57)

Συνοπτικά οι μορφές που μπορεί να πάρει ο βιομηχανικός εφεδρικός στρατός , προσδιορίζονται ανάλογα με το αν ο υπερπληθυσμός είναι ρευστός, λανθάνον ή στάσιμος. Στην περίπτωση που ο υπερπληθυσμός είναι ρευστός, σημαίνει πως υπάρχει αυξομείωση στον πληθυσμό. Η αυξομείωση προκύπτει από την μηχανοποίηση στην διαδικασία παραγωγής και τη βελτίωση της παραγωγικότητας. Ένα μέρος ρευστού υπερπληθυσμού που δεν απορροφάται στις νέες μεθόδους παραγωγής αναγκάζεται να μεταναστεύσει. Στην περίπτωση του λανθάνοντος υπερπληθυσμού αναφερόμαστε στον αγροτικό πλεονάζον πληθυσμό ο οποίος προκύπτει από την μηχανοποίηση της παραγωγής. Ο πληθυσμός αυτός μετακινείται στα μεγάλα αστικά κέντρα με στόχο την εύρεση εργασίας και ο υπερπληθυσμός

παραμένει λανθάνον μέχρι να γίνει δυνατή η μετακίνηση. Ο στάσιμος υπερπληθυσμός προκύπτει από την ένταση της παραγωγής και τη συσσώρευση με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα υπεράριθμο εργατικό δυναμικό. στις τάξεις αυτού βρίσκονται άτομα τα οποία προκειμένου να εξασφαλίσουν τα προς το ζην προσφέρουν το ανώτατο χρόνο εργασίας για το κατώτατο όριο αποδοχών, και προκύπτει ένα κατώτατο όριο ζωής από εκείνο της εργατικής τάξης με αποτέλεσμα να αποτελούν ιδιαίτερο αντικείμενο καπιταλιστικής εκμετάλλευσης και έχει αυξημένες πιθανότητες μετακίνησης. (Μουσούρου, 1991, σ. 58)

Σύμφωνα με τον Λένιν και την οικονομική του ανάλυση, η οποία αναφέρεται στη μετανάστευση, η μετακίνηση πρέπει να μελετάται σε σχέση με το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα και το δίπολο υποπληθυσμού- υπερπληθυσμού που δημιουργεί η ανισόμετρη ανάπτυξη. Ο Λένιν αναφέρεται στην εξάρτηση της περιφέρειας από το κέντρο. Η περιφέρεια προμηθεύει με πρώτες ύλες το κέντρο το οποίο στη συνέχεια επιστρέφει στην περιφέρεια τα εμπορεύματα που είναι απαραίτητα για τη ζωή. Η περιφέρεια δεν μπορεί να τα παράξει η ίδια καθώς δεν διαθέτει το χρηματικό κεφάλαιο με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια σχέση εξάρτησης.

Το κέντρο αντλεί εκτός από πρώτες ύλες, φθηνή και ανειδίκευτη εργασία, γεγονός που κατοχυρώνει την υπεροχή της σύμφωνα πάντα με τις ποιοτικές και ποσοτικές της ανάγκες. Στο σχήμα κέντρο περιφέρεια, προστίθεται και η έννοια της υπό- περιφέρειας. Η έννοια αυτή εξηγεί και τη μετανάστευση προς την Ελλάδα και την Ιταλία για εγκατάσταση οι οποίες εκτός από χώρες transit αποτελούν και χώρες εγκατάστασης των μεταναστευτικών ροών Ασίας και Αφρικής. Οι χώρες του ευρωπαϊκού Νότου από τη στιγμή που εισήχθησαν δυναμικά στην καπιταλιστική φάση ανάπτυξης σταμάτησαν να αποτελούν οι ίδιες χώρες εφεδρείας φθηνών εργατών.

Στο πλαίσιο των συγκεκριμένων διαπιστώσεων η μετανάστευση μπορεί να φαίνεται εκούσια αλλά προκύπτει βάση εξελίξεων στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα. Η σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία έχει αποδείξει ότι το ξένο εργατικό δυναμικό δεν κάλυψε ανάγκες μόνο προσωρινές (όπως με το θεσμό του γκαστερμπάιτερ) αλλά αποτέλεσε μια διαρκή αναγκαιότητα που σημαίνει ότι το οικονομικό σύστημα μπορεί να λειτουργήσει ομαλά μόνο με την παρουσία ξένης

εργατικής δύναμης. Στην παραπάνω διαπίστωση προστίθεται και η παρατήρηση της Ευρωπαϊκής ένωσης η οποία αναφέρει πως η μετανάστευση είναι χρήσιμη για την Ευρώπη και θα δημογραφικούς λόγους.⁹

Αναφορικά με την διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής, η Γερμανία με το θεσμό του φιλοξενούμενου εργάτη, «γκαστερμπαιτερ», στην ουσία προσέδωσε μια μονοδιάστατη οπτική του μεταναστευτικού φαινομένου¹⁰. Επί της ουσίας καταργείται οποιοδήποτε άλλο χαρακτηριστικό και το άτομο εκλαμβάνεται αποκλειστικά ως εργάτης, γεγονός που ενίσχυσε τον κοινωνικό αποκλεισμό των ομάδων. Η μετατόπιση στην αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών έρχεται τη δεκαετία του 1970, για τρεις λόγους σύμφωνα με την κ. Μουσούρου: α) η μεγάλη αύξηση των μεταναστευτικών ροών, β) η αποτυχία των πολιτικών αντιμετώπισης των ροών αυτών και η σύνδεση της αστοχίας των πολιτικών με κοινωνικές εκρήξεις, γ) η αλλαγή στο χειρισμό των περιπτώσεων οικογενειακής επανένωσης και ένταξης δεύτερης γενιάς, λόγω του δημογραφικού προβλήματος της Ευρώπης. (Μουσούρου, Από τους γκασταρμπάιτερ στο πνεύμα του Σενγκεν, 1993, σ. 24).

Ανεξάρτητα με το πέρασμα του χρόνου, η μετανάστευση εξακολουθεί να θεωρείται ως ένα πρόσκαιρο φαινόμενο και να αντιμετωπίζεται ως τέτοιο από τις πολιτικές μίας και οι χώρες της Ευρώπης φαίνεται να μην μπορούν να διαχειριστούν τη διαφορετικότητα που προκύπτει από την πολυπολιτισμικότητα σε μεγάλο βαθμό.

⁹ Σε αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητο να αναφερθεί η επίσημη αναφορά του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, σύμφωνα με την οποία οι ανάγκες για εργατικό δυναμικό που προκύπτουν λόγω του ευρωπαϊκού δημογραφικού προβλήματος είναι πολύ μεγάλες. Συγκεκριμένα, «υπολογίζεται ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 κρατών μελών χρειάζεται περίπου 56 εκατομμύρια εργαζόμενων μεταναστών μέχρι το 2050 προκειμένου να καταπολεμηθεί η μείωση του εργατικού δυναμικού της. Ανησυχίες όμως φαίνεται να προκαλεί το γεγονός ότι, αν και υπάρχουν σήμερα πολλοί μετανάστες στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εξακολουθεί να είναι προβληματική η ενσωμάτωση αυτών στο κοινωνικό σύνολο», με 4 στους 10 πολίτες της ένωσης να αναγνωρίζουν τη συμβολή των μεταναστών σε διάφορους τομείς. (<http://www.europarl.europa.eu/>, 2008). Η παράμετρος του δημογραφικού προβλήματος βοήθησε στην αλλαγή κατεύθυνσης της Ένωσης αναφορικά με τις τακτικές ένταξης που θα ακολουθούνται μετά τη μαζική ροή προσφύγων το περασμένο διάστημα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην πολιτική της Ένωσης σε ζητήματα μετανάστευσης: «Μια μακρόπνοη και ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική, που βασίζεται στην αλληλεγγύη, αποτελεί βασικό στόχο για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η μεταναστευτική πολιτική έχει ως στόχο να καθιερώσει μια ισορροπημένη προσέγγιση έναντι της νόμιμης και της παράνομης μετανάστευσης.» (Chateau, 2016)

¹⁰ . Ο φιλοξενούμενος εργάτης εκλαμβανόταν αποκλειστικά με την ιδιότητα του εργάτη, χωρίς να αναλύονται ή να λαμβάνονται υπόψη άλλοι παράγοντες. Μετά το τέλος χρονικού διαστήματος που είχε συμφωνηθεί, ο φιλοξενούμενος εργάτης έπρεπε να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής και τη θέση του έπαιρνε επόμενος φιλοξενούμενος. Εάν αυτό δεν συνέβαινε τότε ο γκαστερμπαιτερ έπαιε να είναι πια καλοδεχούμενος. (Μουσούρου, Από τους γκασταρμπάιτερ στο πνεύμα του Σενγκεν, 1993, σ. 23)

Από τη μία οι λανθασμένες πολιτικές ένταξης, και από την άλλη η καχυποψία στην αντιμετώπιση των μεταναστών, δημιουργούν φαινόμενα αποκλεισμού, τα οποία συντηρούν την αρνητική στάση απέναντι στον «ξένο άλλο», και όλα αυτά υπό την απειλή της τρομοκρατίας στην Ευρώπη. (Μουσούρου, Μετανάστευση και Μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη, 1991, σ. 68)

Γ) Διατυπώσεις για τη μετανάστευση σε στάσεις και αντιλήψεις σχετικά με το φαινόμενο.

Η παγιωμένη θέση που επικρατεί αναφορικά με το ζήτημα της μετανάστευσης είναι πως αποτελεί ένα μοναδικό φαινόμενο. Στην ανθρωπιστική κρίση όπως αυτή βιώνεται στο παρόν, το ελληνικό και ευρωπαϊκό σύστημα φάνηκαν ανέτοιμα ως προς την πρόβλεψη και υποδοχή των εκατομμυρίων ανθρώπων που έρχονται με σκοπό να διεκδικήσουν το άσυλο και την ασφάλεια στα ευρωπαϊκά εδάφη. Όσο η μετανάστευση θα γίνεται αντιληπτή ως ιστορικό ατύχημα, και όσο οι μετακινήσεις πληθυσμών θα αναλύονται με γνώμονα την αύξηση εισοδήματος, τόσο η διαχείριση του ζητήματος θα μένει σε επιφανειακό επίπεδο, χωρίς να της προσδίδεται η ανάλυση που πρέπει. (Χριστόπουλος, 2010, σ. 91).

Οι πολιτικές της των ισχυρών κρατών της Δύσης και οι αναταραχές που επικρατούν σε κράτη της Ανατολής, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις ώστε μεγάλος μέρος των λαών της Ασίας να αναζητήσουν μια καλύτερη ζωή στην Ευρώπη. Οι τεταμένες πολιτικές καταστάσεις οδήγησαν πολλούς να αναζητήσουν άσυλο, μέσα από διαδικασίες οι οποίες παίρνουν χρόνο. Οι διεθνείς εξελίξεις σε καμία περίπτωση δεν παράγουν αποτελέσματα από τη μία μέσα στην άλλη, και αυτός είναι ο λόγος που οι ευρωπαϊκές κοινωνίες όφειλαν να έχουν προβλέψει την ανθρωπιστική κρίση, καθώς επίσης και όφειλαν να προετοιμάσουν τις κοινωνίες στο εσωτερικό προκειμένου να αποφευχθούν περιπτώσεις βίας και αποκλεισμού των κυμάτων των προσφύγων.

Η διαμαρτυρία των Σύριων στην πλατεία Συντάγματος τον Νοέμβριο του 2014 (Σάιτας, 2014), για παράδειγμα, θα μπορούσε να αποτελέσει μια προειδοποίηση για την κατάσταση που ακολούθησε. Αντί να ξαφνιάζονται οι αρμόδιες αρχές όφειλαν να έχουν προετοιμάσει τις κοινωνίες για την ένταξη των νεοαφιχθέντων, και όχι να προβαίνουν σε λογικές διαχείρισης με τη ρητορική προσωρινότητας του φαινομένου. Μετακίνηση πληθυσμών ίσχυε και πάντα θα ισχύει, είτε για λόγους εκδίωξης είτε για λόγους που σχετίζονται με την βελτίωση του οικονομικού επιπέδου, ή για λόγους περιπλάνησης.

Επί χρόνια στην Ελλάδα η λογική της μετανάστευσης συγγεόταν με την απασχόληση φθηνού εργατικού δυναμικού, και επομένως παρόλη την ρητορική περί λαθρομετανάστευσης, οι μετανάστες ήταν αόρατη αναφορικά με την έννομη και απολύτως ορατή για την αγορά εργασίας. Ο δυτικός τρόπος προσέγγισης των διαφόρων ζητημάτων της κοινωνίας είναι αναπόφευκτος, δηλαδή η οπτική των πραγμάτων με γνώμονα την υπεροχή έναντι των άλλων. Ωστόσο σε σχέση με το θέμα της μετανάστευσης η Ευρώπη συγκεντρώνει στατιστικά μικρότερο ποσοστό μεταναστών, την ίδια στιγμή που η κινδυνολογία καθίσταται απειλή για την συνοχή των κοινωνιών και όχι η μετανάστευση καθαυτή ως κατάσταση. (Χριστόπουλος, 2010, σ. 92)¹¹

¹¹ Ιδιαίτερη αναφορά στο ζήτημα της ασφάλειας και πως αυτή νοείται και δομείται στον σύγχρονο δυτικό κόσμο θα γίνει παρακάτω. Ωστόσο το να εκλαμβάνεται ο «ξένος» ως απειλή για τη συνεκτικότητα μιας κοινωνίας, προϋποθέτει ad hoc ότι προσλαμβάνεται η εκάστοτε κοινωνία ως συνεκτική.

Δ)Αριθμητική αποτύπωση των προσφυγικών ροών στον ευρωπαϊκό νότο (Ελλάδα – Ιταλία)

Το ζήτημα της μετανάστευσης δεν αφορά μόνο στον Ευρωπαϊκό Νότο ή στην Ευρώπη, αλλά όπως έχει ήδη γίνει σαφές, αφορά σε ολόκληρο τον κόσμο. Η κρίση στη Συρία καθόρισε κατά πολύ τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώθηκε και πλαισιώθηκε η προσφυγική κρίση στην Ευρώπη. Ωστόσο τα νούμερα του παγκοσμίως μετακινούμενου πληθυσμού καταδεικνύουν πως και σε άλλες περιπτώσεις υπήρξε εγκατάσταση σε χώρες χωρίς να γίνεται μεγάλη συζήτηση. Αυτό δεν σημαίνει πως η συζήτηση που πραγματοποιείται είναι κενή νοήματος.

Για παράδειγμα σύμφωνα με τα στοιχεία της Έπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, ένας στους 113 ανθρώπους του συνολικού πληθυσμού της γης είναι αιτών άσυλο, ή εσωτερικά εκτοπισμένος ή πρόσφυγας, σε συνολικό πληθυσμό 7,4 δισεκατομμυρίων ανθρώπων. (UNHCR, 2016). Όπως καταδεικνύεται από τα δημοσιευμένα στοιχεία της Έπατης Αρμοστείας, πρόκειται για μετακινήσεις που μπορούν να συγκριθούν με τον πληθυσμό της Μεγάλης Βρετανίας ή του Καναδά, της Νέας Ζηλανδίας και της Αυστραλίας για το 2015.

Σύμφωνα με την έρευνα τάσεων αναγκαστικής εκτόπισης για το 2015 της Έπατης Αρμοστείας, οι χώρες που υποδέχτηκαν το μεγαλύτερο αριθμό προσφύγων είναι η Τουρκία (με 2,5 εκατομμύρια), ακολουθεί το Πακιστάν (με 1,6 εκατομμύρια), ο Λίβανος (με 1,1 εκατομμύρια), το Ιράν (με 979,400), η Αιθιοπία (736,100 άτομα), και τέλος η Ιορδανία (664,100 άτομα). (<http://www.unhcr.org/576408cd7>).

Περισσότεροι από το 54% των προσφύγων είναι άτομα που κατάγονται από τη Συρία (4,9 εκατομμύρια)¹², από Αφγανιστάν (2,7 εκατομμύρια) και από Σομαλία (1,1 εκατομμύρια) (<http://www.unhcr.org/576408cd7>), ενώ ο πληθυσμός διαμορφώνεται με βάση τα στοιχεία μέχρι τον Ιανουάριο του 2015 σε 25% παιδιά 17% γυναίκες και 58% άνδρες για την Ευρώπη. (<http://www.unhcr.org/576408cd7>). Κατά τα

¹² Οι αιτούντες άσυλο με καταγωγή τη Συρία, υπολογίζονται στο 18% του παγκόσμιου πληθυσμού των αιτούντων άσυλο, σύμφωνα με τις τάσεις του 2015, όπως αυτές αποτυπώνονται από την Έπατη Αρμοστεία.

προηγούμενα χρόνια 7,700 άτομα έχασαν τη ζωή τους στην προσπάθεια να διασχίσουν τη Μεσόγειο με τη βοήθεια των διακινητών.

Όσον αφορά την ευρωπαϊκή ήπειρο, η Ύπατη Αρμοστεία σημειώνει πως με την ανθρωπιστική κρίση δοκιμάστηκαν οι υποδομές του ασύλου της υποδοχής και φάνηκε η επιτακτική ανάγκη για μια ολιστική απάντηση με βάση την αλληλεγγύη και την ισότιμη κατανομή των ευθυνών. (<http://www.unhcr.org/576408cd7>)

Συγκεντρωτικός πίνακας της Ύπατης Αρμοστείας για το 2015 σε Ελλάδα και Ιταλία

Χώρες	Αριθμός	Άτομα κατάσταση παρόμοια με την προσφυγική	Σύνολο	Εκκρεμείς υποθέσεις αιτούντων άσυλο	Αριθμός ατόμων υπό το καθεστώς ανηθαγένειας/απάτριδες	Σύνολο πληθυσμού
Ελλάδα	18.489	11.750	30.239	26.141	198	56.578
Ιταλία	118.047		118.047	60.156	747	178.950

1. Αριθμητική αποτύπωση για την Ελλάδα

Το 2015 και το πρώτο εξάμηνο του 2016, πέρασαν από την Ελλάδα 1,015,100 άτομα είτε από στεριά είτε από θάλασσα. Από τις αφήξεις αυτές 856,723 πραγματοποιήθηκαν κατά το 2015, ενώ 158,377 πραγματοποιήθηκαν μέσα στο πρώτο εξάμηνο του 2016. (<http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>)

Πίνακας αφίξεων κατά το τελευταίο εξάμηνο του 2016.

(<http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>)

Figure 3. Arrivals to each country by month (January - June 2016)

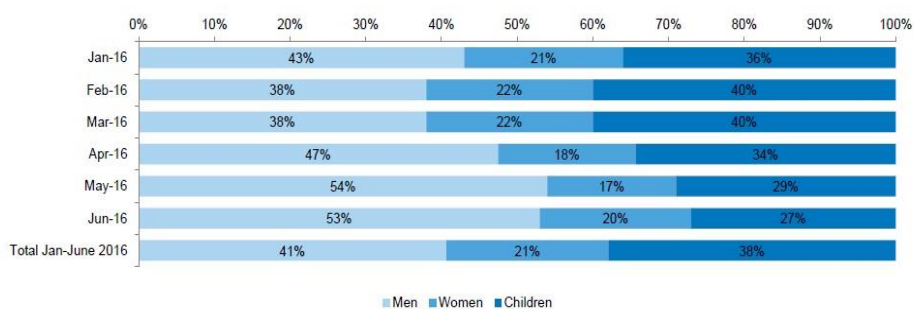
Για την Ελλάδα οι ροές μειώθηκαν κατά 98% από τον Ιανουάριο του 2016 μέχρι τον Ιούνιο του ίδιου έτους. Στη μείωση αυτή συνέβαλε και το κλείσιμο των συνόρων καθώς η Ελλάδα αποτελεί χώρα transit, δηλαδή χρησιμοποιούνταν κατά κύριο λόγο ως χώρα – ενδιάμεσος σταθμός και όχι ως χώρα τελικού προορισμού.

Για το 2015 οι αφήξεις ανήλθαν στις 856,700 ενώ για το πρώτο εξάμηνο 158,377, αριθμός ο οποίος είναι 111% μεγαλύτερος συγκρινόμενος με τα στοιχεία του πρώτου εξαμήνου του 2015 (75,204), αλλά ελαττωμένος κατά 80% συγκρινόμενο με το δεύτερο εξάμηνο του 2015. Ο αριθμός των αφίξεων μέσα στο πρώτο εξάμηνο του 2016 φαίνεται να παρουσιάζει μείωση κατά 98% με 67,415 αφήξεις τον Ιανουάριο και 15,543 αφήξεις τον Ιούνιο. Τα ποσοστά των εθνικοτήτων για τη χώρα μας διαμορφώνονται με την πλειοψηφία να αποτελούν άτομα με καταγωγή τη Συρία (48,2%), Αφγανιστάν (25,2%) και Ιράκ (15,4%).

(<http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>)

Ποσοστά για την Ελλάδα σε άνδρες γυναίκες παιδιά ¹³

Τα ποσοστά των ανδρών και των γυναικών παραμένουν σχετικά σταθερά με ελαφρές διακυμάνσεις για το πρώτο εξάμηνο του 2016. Η μεγαλύτερες διαφορές παρατηρούνται στην περίπτωση των παιδιών, με ακραίες τιμές το 27% κατά το μήνα Ιούνιο του 2016, και 40% του συνολικά μετακινούμενου πληθυσμού κατά το Φεβρουάριο και Μάρτιο του 2016. πιθανή ερμηνεία σε αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει το κλείσιμο το συνόρων το οποίο έκανε το ταξίδι προς την Ευρώπη

περισσότερο επώδυνο. Οι οικογένειες που είχαν σκοπό να πραγματοποιήσουν το ταξίδι αυτό με τα ανήλικα μέλη της οικογένειάς τους ενδέχεται να εκτίμησαν περισσότερο τον κίνδυνο του ταξιδιού.

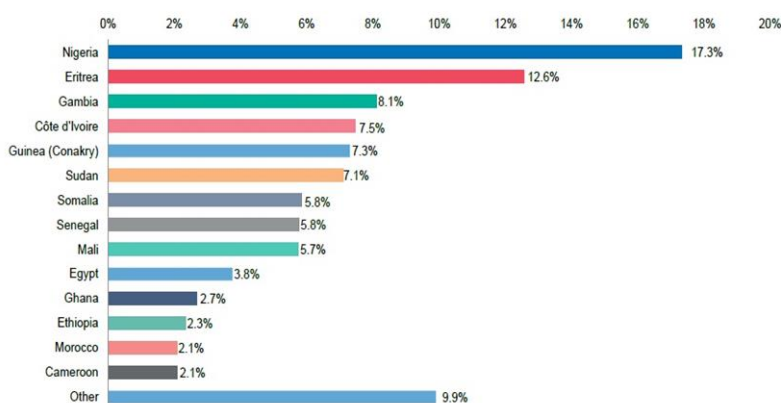
¹³ Στην κατηγορία των παιδιών συμπεριλαμβάνονται οι ασυνόδευτοι ανήλικοι καθώς και τα παιδιά που ήρθαν με την συνοδεία προσώπου που αργότερα ανέλαβε την κηδεμονία.

2. Αριθμητική αποτύπωση για την Ιταλία

Για την Ιταλία το 2015 οι ροές ανήλθαν στα 153,842 άτομα και για το πρώτο εξάμηνο του 2016 σε 70,354 άτομα. Οι περισσότερες αφήξεις σημειώθηκαν τον Ιούνιο του 2016 (22,317 άτομα), ενώ οι μικρότερες ροές τον Ιανουάριο (5,273 άτομα), και τον Φεβρουάριο (3,828 άτομα)
(<http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>)

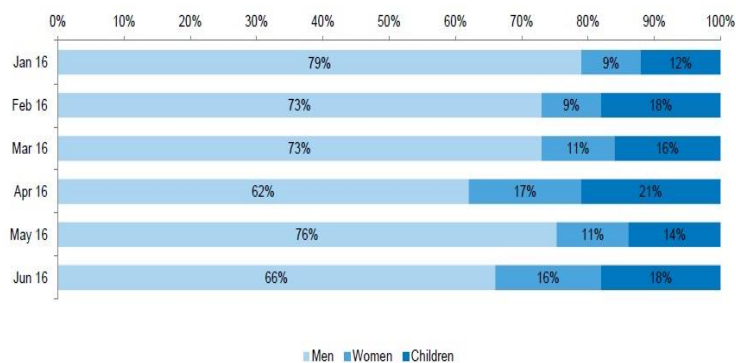
Κατηγοριοποίηση ανά εθνικότητες

(<http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>)

Η πλειοψηφία των ροών προέρχονται από τη Νιγηρία 17,3% , Ερυθραία 12,6% και Γκάμπια 8,1%. Σε σύγκριση με τις ροές που έρχονται στο ελληνικό έδαφος δεν παρατηρείται ταύτιση ως προς τον πληθυσμό. Η πρόσβαση από θάλασσης είναι πιο εύκολη στις ακτές της Ιταλίας για τις χώρες της Αφρικής.

i) Ποσοστά ανδρών γυναικών και παιδιών για την Ιταλία

Ο αριθμός των ανδρών μειώθηκε από 79% τον Ιανουάριο σε 66% τον Ιούνιο του 2016, ενώ τα ποσοστά των γυναικών από 9% σε 16% τον Ιούνιο, ενώ τα παιδιά, ασυνόδευτοι ανήλικοι και λοιπές κατηγορίες, αυξήθηκε κατά 139% συγκρινόμενο με την ίδια περίοδο του 2015(10,524 το 2016 σε σύγκριση με 4,410 το 2015). (<http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>)

Ε) Ενδεικτική Έρευνα στους πρόσφυγες για την περίπτωση του λεκανοπεδίου Αττικής.

Η παρακάτω έρευνα διεξήχθη κατά την περίοδο του Μαρτίου του 2016 από την εταιρεία Kappa research για λογαριασμό της Ένωσης Περιφερειών Ελλάδος, και αφορά σε πρόσφυγες – άνδρες και γυναίκες άνω των 15 ετών- που διέμεναν σε χώρους φιλοξενίας και καταγραφής εντός του Λεκανοπεδίου της Αττικής με τη μέθοδο των δια ζώσης συνεντεύξεων από ερευνητές. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας συμπληρώθηκε στα αγγλικά αραβικά και αφγανικά, ενώ η μέθοδος της δειγματοληψίας ήταν τυχαία. Οι τομείς του ερωτηματολογίου αφορούσαν δημογραφικά στοιχεία, λόγοι φυγής από τη χώρα προέλευσης, πληροφορίες για τη διαδρομή που ακολούθησαν, η αντίληψη της Ελλάδας ως χώρα transit, και τέλος για την Ελλάδα ως χώρα παραμονής.

Δημογραφικά στοιχεία

Η δειγματοληψία στο λεκανοπέδιο της Αττικής έδειξε πως η πλειοψηφία των προσφύγων προέρχεται από τη Συρία με επόμενες χώρες να είναι το Αφγανιστάν, και το Ιράκ. Η μεγάλη πλειοψηφία αυτών είναι άνδρες, με τις ηλικίες αυτών να συγκεντρώνονται 20-34 ετών. Οι πλειοψηφία αυτών έχουν ολοκληρώσει την εννεαετή εκπαίδευση, ενώ η αμέσως επόμενη επικρατούσα ομάδα είτε έχει αποφοιτήσει από την 12ετή εκπαίδευση είτε έχουν φοιτήσει σε πανεπιστημιακό ίδρυμα. Η επικρατούσα γλώσσα και λόγω της καταγωγής είναι τα αραβικά, με αμέσως επόμενη γλώσσα στην οποία μπορούν να συνεννοηθούν να είναι τα αγγλικά. Επικρατέστερα επαγγέλματα πριν την φυγή από τη χώρα είναι τα επαγγέλματα που έχουν να κάνουν με τη βιοτεχνία βιομηχανία, με μεγάλο επίσης να είναι και το ποσοστό φοιτητών και σπουδαστών, Η συντριπτική πλειοψηφία των προσφύγων δεν γνωρίζει τα δικαιώματα που έχουν ως πρόσφυγες.

Στην ενότητα που αφορά στους λόγους φυγής από τη χώρα προέλευσης η επικρατέστερη απάντηση των ερωτώμενων είναι ο φόβος για τη ζωή των ίδιων ή μελών της οικογένειάς τους με αμέσως επόμενες επικρατέστερες απαντήσεις να αποτελούν οι λόγοι άρνησης συμμετοχής στον πόλεμο, ή οι οικονομικοί λόγοι. Την

ημέρα κατά την οποία αποχώρησαν από την χώρα προέλευσης οι συνθήκες που περιγράφουν οι πρόσφυγες αφορούν σε εχθροπραξίες και βομβαρδισμούς. Οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους δεν είχαν χάσει κάποιο συγγενικό πρόσωπο κατά τη διάρκεια βομβαρδισμών ωστόσο όσοι εξ αυτών θρηνούσαν θύματα, ήταν εξαιτίας τρομοκρατικών επιθέσεων και πυρών κατά του άμαχου πληθυσμού. Οι πλειοψηφία των ερωτώμενων δήλωσαν πως άφησαν πίσω περιουσία, ενώ δεν έλειψαν και οι απαντήσεις κατά τις οποίες οι ερωτώμενοι εκποίησαν την περιουσία προκειμένου να πραγματοποιήσουν το ταξίδι. Η επιστροφή στην χώρα προέλευσης είναι στα σχέδια του 64% των ερωτώμενων, και καθοριστικός παράγοντας σε αυτό είναι το να σταματήσει ο πόλεμος σε συνδυασμό με την βελτίωση των οικονομικών συνθηκών.¹⁴

Στην ενότητα που αναφέρεται στο ταξίδι, και στη διαδρομή μέχρι την άφιξη στην Ελλάδα, η λέξη που περιγράφει την διαδρομή και την απόφαση αυτή είναι η λέξη ελπίδα (μιας και οι περισσότεροι δηλώνουν πως σε 12 μήνες τα πράγματα θα είναι περισσότερο αισιόδοξα γι αυτούς), με αμέσως επόμενη λέξη που περιγράφει τα συναισθήματα να είναι ο φόβος και η ανησυχία. Το 71% των ερωτηθέντων προσφύγων πραγματοποίησε το ταξίδι με την οικογένειά του, ενώ τις πληροφορίες για το ταξίδι τις πήρε από άτομα τα οποία είναι ήδη στη χώρα είτε πρόκειται για συγγενικά είτε για φιλικά πρόσωπα. Το ταξίδι φαίνεται πως κατά μέσο όρο έχει διάρκεια από 10-30 ημέρες με ενδιάμεση χώρα, ενώ η βοήθεια για το ταξίδι στις περιπτώσεις των ερωτηθέντων έγινε με την βοήθεια προσώπου επ' αμοιβή.¹⁵ Η χώρα στην οποία η συντριπτική πλειοψηφία θέλει να φτάσει είναι η Γερμανία και ο λόγος αυτού είναι πως οι περισσότερες περιπτώσεις έχουν ήδη συγγενικά τους πρόσωπα εκεί.

¹⁴ Στην απάντηση αυτή διαπιστώνουμε πως άτομα που αυτή τη στιγμή διαθέτουν προσφυγικό προφίλ, αργότερα μπορεί η μετακίνησή τους να θεωρείται πως έχει οικονομικά κίνητρα, και επομένως να χαρακτηριστούν οικονομικοί μετανάστες. Στην περίπτωση αυτή επιστρέφουμε στο ερώτημα του κατά πόσο είναι επίκαιρος και αναγκαίος ένας διαχωρισμός ανάμεσα σε πρόσφυγες και μετανάστες.

¹⁵ Από προσωπική διαπίστωση μετά από συμμετοχή μου στη λήψη κοινωνικών ιστορικών στην κοινωνική υπηρεσία της Σάμου, διαπιστώνεται πως το ταξίδι και η διάρκεια αυτού εξαρτάται από τα χρήματα που θα διαθέσει ο πρόσφυγας καθώς επίσης και από την τήρηση ή μη της συμφωνίας από τη μεριά του διακινητή. Όσο μεγαλύτερο είναι το ποσό που μπορεί να διατεθεί στον διακινητή για τη μετακίνηση, τόσο λιγότερο θα είναι το διάστημα που θα διαρκέσει το ταξίδι καθώς επίσης και τόσο λιγότεροι θα είναι οι ενδιάμεσοι σταθμοί που θα μεσολαβήσουν μέχρι την είσοδο στην Ευρώπη.

Η Ελλάδα όπως και κατά το παρελθόν έτσι και τώρα αποτελεί στις περισσότερες περιπτώσεις χώρα τρανζίτ δηλαδή ενδιάμεσου σταθμού. Η πλειοψηφία δηλώνει πως θα παραμείνει στη χώρα μέχρι να ανοίξουν πάλι τα σύνορα, και ελάχιστοι δηλώνουν πρόθεση να επιστρέψουν πίσω στις χώρες τους. Η Ελλάδα ως χώρα εισόδου επιλέγεται λόγω της εύκολης πρόσβασης λόγω των θαλάσσιων συνόρων της. Οι πρόσφυγες δεν δηλώνουν ικανοποιημένοι με τις παρούσες συνθήκες διαβίωσης και εστιάζουν το πρόβλημα στους ελλειπείς χώρους υγιεινής και στην έλλειψη αξιοπρεπών χώρων διαβίωσης και ύπνου.

Στην τελευταία ενότητα της έρευνας αναφορικά με την Ελλάδα ως χώρα παραμονής οι περισσότεροι δηλώνουν την πρόθεσή τους να αναζητήσουν άσυλο σε άλλη Ευρωπαϊκή χώρα (65,2% έναντι 27,9% που δηλώνουν πως δεν θα είχαν πρόβλημα να παραμείνουν στην Ελλάδα). Ακόμη και στην περίπτωση που θα έμεναν στην Ελλάδα οι πλειοψηφία των ερωτώμενων δεν δηλώνει την πρόθεσή της για οικογενειακή επανένωση στην χώρα μας, παρόλο που στις ερωτήσεις αναφορικά με τη στάση απέναντι στην Ελλάδα ως χώρα οι απαντήσεις ήταν άκρως θετικές σχετικά με την Ελλάδα και τους ανθρώπους που έχουν συναναστραφεί. Στην περίπτωση παραμονής στη χώρα μας η πόλη που επιλέγουν οι ερωτώμενοι είναι η Αθήνα, ίσως και λόγω της ήδη παραμονής τους εκεί, ενώ η εκτίμηση για την εύρεση εργασίας στην Ελλάδα είναι κατά πλειοψηφία αρνητική. (ΚΑΠΑ RESEARCH A.E, 2016)

ΣΤ) Έρευνα στάσης των Ελλήνων απέναντι στους πρόσφυγες.¹⁶

Απέναντι στους πρόσφυγες που έρχονται στην Ελλάδα τον τελευταίο χρόνο, οι 2 στους 3 Έλληνες (67%) έχουν θετικά συναισθήματα (δηλώνουν συμπόνια 38%, και λύπη 29%). Στα αρνητικά συναισθήματα που νιώθει το 29% των ερωτώμενων περιλαμβάνονται: η ανησυχία (16%), ο φόβος (4%), η καχυποψία (3%), το αίσθημα απειλής (3%), ο θυμός (3%) και η αδιαφορία (1%). Περισσότερο θετικά συναισθήματα απέναντι στους πρόσφυγες εκφράζουν οι γυναίκες (76%, έναντι 57% των ανδρών), οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (71%), οι άνεργοι (71%) και οι αυτοτοποθετούμενοι στην Αριστερά (81%, έναντι 51% των ιδεολογικά προσκείμενων στη Δεξιά). Αξίζει να επισημανθεί ότι, τόσο τα ανώτερα, όσο και τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, εκφράζουν σε μικρότερο ποσοστό (56%) θετικά συναισθήματα για τους πρόσφυγες, σε σύγκριση με τα ευρύτερα μεσαία στρώματα (68%). Η συμπάθεια των Ελλήνων απέναντι στους πρόσφυγες είναι σχεδόν καθολική (84%). Το ποσοστό αυτό εμφανίζεται ακόμα υψηλότερο μεταξύ των ερωτώμενων που έχουν προσφυγική καταγωγή (90%, έναντι 82% σε εκείνους που δεν έχουν), μεταξύ των γυναικών (89%, έναντι 78% στους άνδρες) και των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (89%).

Η πολιτική ιδεολογία συσχετίζεται επίσης σε μεγάλο βαθμό με τη συμπάθεια για τους πρόσφυγες, καθώς τα αντίστοιχα ποσοστά μεταξύ των ατόμων που αυτοτοποθετούνται στην Αριστερά και Κεντροαριστερά είναι εμφανώς υψηλότερα (90% και 91%) από εκείνα των προσκείμενων στη Δεξιά (66%). Με βάση την έρευνα προκύπτει ότι ένας σημαντικός αριθμός ελλήνων πολιτών - που ενδέχεται να υπερβαίνει τα 5.000.000 - έχει εκφράσει έμπρακτα την αλληλεγγύη του στους πρόσφυγες. Στην ερώτηση αν «εσείς προσωπικά, έχει τύχει τον τελευταίο καιρό να κάνετε κάτι για να βοηθήσετε τους πρόσφυγες», σχεδόν οι 6 στους 10 Έλληνες (58%) απάντησαν καταφατικά. Οι ανθρωπιστικές εισφορές αφορούν κατά σειρά κατάταξης: τρόφιμα (39%), ρούχα (31%), φάρμακα και είδη υγιεινής (11%), χρηματική βοήθεια (10%), παιχνίδια στα παιδιά των προσφύγων (7%), εξοπλισμό (όπως σκηνές, κουβέρτες κλπ.) (5%) και προσφορά προσωπικής εθελοντικής εργασίας (4%).

¹⁶ Η παρακάτω ενότητα παρουσιάζει συνοπτικά τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε για λογαριασμό του οργανισμού έρευνας και ανάλυσης «διαΝΕΟσις», με θέμα «Το προσφυγικό πρόβλημα και οι Έλληνες», τον Φεβρουάριο του 2016.

Αναλυτικότερα, οι κοινωνικές ομάδες που έδειξαν έμπρακτα μεγαλύτερη αλληλεγγύη στους πρόσφυγες είναι, καταρχάς, οι κάτοικοι των αστικών και ημιαστικών περιοχών (62% και 61%, έναντι 45% των αγροτικών περιοχών), όπου η παρουσία των προσφύγων είναι πιο έντονη. Επίσης, τα άτομα που έχουν προσφυγική καταγωγή (63%), οι γυναίκες (65%, έναντι 51% των ανδρών), οι νέοι 25-34 ετών, οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (66%, έναντι 54% της δευτεροβάθμιας και 40% της πρωτοβάθμιας) και όσοι πρόσκεινται ιδεολογικά στην Αριστερά και στην Κεντροαριστερά (64%). Με βάση τη θέση στην απασχόληση, προέκυψε ότι στους πρόσφυγες προσέφεραν σε υψηλότερο ποσοστό οι μισθωτοί του ιδιωτικού τομέα (69%) [Διάγραμμα 36-37]. Η κοινή γνώμη έχει σχηματίσει θετική εντύπωση για τους πρόσφυγες (66%), αλλά όχι στον ίδιο βαθμό και για τους μετανάστες (59%) [Αθροιστικά, από το συνδυασμό των δύο απαντήσεων προκύπτει ότι το 50% των πολιτών (1 στους 2) έχει διαμορφώσει θετική εντύπωση τόσο για τους πρόσφυγες όσο και για τους μετανάστες, το 13% αρνητική και για τους δύο, ενώ το 37% βρίσκεται σε μια ενδιάμεση θέση όπου οι απαντήσεις για τις δύο κοινωνικές ομάδες διαφέρουν. Ωστόσο, η διαφοροποίηση στη στάση των Ελλήνων απέναντι στους πρόσφυγες και στους μετανάστες προκύπτει από το γεγονός ότι 1 στους 10 ερωτηθέντες (10%), ενώ δηλώνει θετική εντύπωση για τους πρόσφυγες, δηλώνει ταυτόχρονα και αρνητική εντύπωση για τους μετανάστες.

Ο όρος «απέλαση» προκαλεί αρνητική εντύπωση (54%) στους πολίτες, σε αντίθεση με το «άσυλο» για το οποίο τα 2/3 διατυπώνουν θετική γνώμη (66%). Το ζήτημα της μόνιμης εγκατάστασης προσφύγων στην Ελλάδα δε γίνεται αποδεκτό από την πλειοψηφία της κοινής γνώμης (55%). Υπέρ της (μόνιμης) εγκατάστασης τάσσεται σήμερα μόνο το 32% των ερωτηθέντων (σχεδόν 1 στους 3), ενώ το 12% εξαρτά τη στάση του από διάφορους παράγοντες και προϋποθέσεις. Υψηλότερα ποσοστά αρνητικής στάσης απέναντι στο ενδεχόμενο μονιμότερης εγκατάστασης προσφύγων έχουν οι ηλικιωμένοι 65 ετών και άνω (64%), οι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (64%), τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα (68%) και οι ιδεολογικά προσκείμενοι στη Δεξιά (71%). Αντιθέτως, οι υποστηρικτές της Αριστεράς αποτελούν τη μόνη περίπτωση όπου οι απαντήσεις υπέρ της μονιμότερης εγκατάστασης προσφύγων υπερσχύουν (52%, έναντι 34%). Σε γενικές γραμμές, η απόλυτη πλειοψηφία των πολιτών (53%) θεωρεί ότι ο αριθμός των προσφύγων που η Ελλάδα πρέπει να δεχτεί για μόνιμη εγκατάσταση δεν πρέπει να ξεπερνά τους 10.000

ανθρώπους .Ο εν λόγω αριθμός υπολείπεται σημαντικά εκείνου που αποτελεί συμβατική υποχρέωση της χώρας βάσει της συμφωνίας που επετεύχθη με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η πλειοψηφία των πολιτών τάσσεται κατά του «εγκλεισμού» των προσφύγων σε «ειδικούς καταυλισμούς» (μόνον 32% εγκρίνουν αυτού του τύπου την εγκατάσταση) και υπέρ της «διάχυσης» των προσφύγων και της εγκατάστασης σε ενοικιαζόμενα διαμερίσματα (6 στους 10 ερωτώμενους, 60%) . Οι τοποθετήσεις σε αυτό το ζήτημα εξαρτώνται, επίσης, από την ιδεολογική τοποθέτηση των ερωτώμενων. Μεταξύ των προσκείμενων στην Αριστερά επικρατεί η άποψη «να μείνουν οι πρόσφυγες σε ενοικιαζόμενα διαμερίσματα» (73%), ενώ οι υποστηρικτές της δεξιάς παράταξης διχάζονται μεταξύ των «ενοικιαζόμενων διαμερισμάτων» (47%) και των «καταυλισμών» (47%). Η στάση των Ελλήνων απέναντι στη χορήγηση άδειας εργασίας στους πρόσφυγες είναι θετική (81%), έναντι ενός μικρότερου ποσοστού που θεωρεί ότι «δεν πρέπει να δοθεί άδεια» (μόνον 14%).

Υψηλότερα ποσοστά υπέρ της χορήγησης άδειας εργασίας στους πρόσφυγες εμφανίζουν: οι γυναίκες (86%, έναντι 77% των ανδρών), οι νέοι από 18 έως 34 ετών, οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (89%, έναντι 77% των αποφοίτων δευτεροβάθμιας και 64% πρωτοβάθμιας), οι ιδεολογικά προσκείμενοι στην Αριστερά (91%, έναντι 77% στη Δεξιά) και τα άτομα που ανήκουν στην ανώτερη κοινωνική τάξη . (διαΝΕΟσις Οργανισμός έρευνας και ανάλυσης, 2016)

Ζ) Στοιχεία της ευρωπαϊκής υπηρεσίας υποστήριξης ασύλου για τον Ιούλιο του 2016 για το σύνολο των ευρωπαϊκών κρατών.

Για το 2016, καταγράφηκαν 117,459 αιτήσεις για διεθνή προστασία, και συγκριτικά με τον μήνα Ιούνιο, στον οποίο καταγράφηκαν υψηλότερα ποσοστά, καταγράφηκε μια πτώση της τάξης του 2%. Σε σχέση με το 2015 υπήρχε μείωση των αιτήσεων κατά 6% όπου είχαν κάνει αίτηση για διεθνή προστασία 124,406 άτομα. Το 96% αυτών για τον μήνα Ιούλιο του 2016, ήταν αιτούντες για πρώτη φορά στη χώρα καταγραφής, χωρίς να έχουν κάνει αίτημα για άσυλο σε άλλη χώρα και χωρίς να έχουν λάβει απορριπτική απόφαση για την αίτηση τους σε προηγούμενο χρόνο. το 2% αυτών ήταν ασυνόδευτοι ανήλικοι. Οι Σύριοι αποτελούν την πρώτη καταγωγή που ζητά διεθνή προστασία σε ολόκληρη την Ευρώπη με 28,662 αιτήσεις και ακολουθούν το Αφγανιστάν και το Ιράκ με 20,579 και 11,294 αιτήσεις αντίστοιχα. Στις επόμενες χώρες προέλευσης προστίθενται η Νιγηρία, Ερυθραία, Ιράν, Πακιστάν, Ρωσία, Αλβανία, και Σομαλία.

Η παραπάνω περίπτωση αναφέρεται ως ενδεικτική αποτύπωση των πιο πρόσφατων στοιχείων σχετικά με τις αιτήσεις ασύλου. Οι καταγωγές των αιτούντων παραμένουν σταθερά οι ίδιες με ελάχιστες αυξήσεις ή μειώσεις στα ποσοστά ατόμων με χώρα καταγωγής διαφορετική από τη Συρία. (European Asylum Support Office, 2016)

Η) Κοινωνιολογία του «ξένου».

Σε άρθρο της η Hannah Arendt μόλις τον Ιανουάριο του 1943 σημειώνει πολύ εύστοχα, με αφορμή την εβραϊκή κοινότητα, μια παρατήρηση που στις μέρες μας και με αφορμή την προσφυγική κρίση μπορεί να προσαρμοστεί και να αναγνωστεί με βάση τις υπάρχουσες συνθήκες:

«Οι λίγοι αυτοί πρόσφυγες που επιμένουν να λένε την αλήθεια, ακόμα και σε βαθμό «απρέπειας», κερδίζουν ως αντάλλαγμα για το ότι δεν είναι δημοφιλείς ένα ανεκτίμητο πλεονέκτημα: η ιστορία δεν είναι πλέον γι αυτούς ένα κλειστό βιβλίο και η πολιτική δεν είναι προνόμιο των εθνικών. (...) οι πρόσφυγες, διωγμένοι από χώρα σε χώρα, αποτελούν την πρωτοπορία του λαού τους- αν κρατήσουν την ταυτότητα τους., για πρώτη φορά η εβραϊκή ιστορία δεν είναι διαχωρισμένη από την ιστορία όλων των άλλων εθνών, αλλά συνδεδεμένη με αυτή. Ο αμοιβαίος σεβασμός των ευρωπαϊκών λαών έγινε κομμάτια όταν, και επειδή, επέτρεψαν να αποκλειστεί και να διωχθεί το πιο αδύναμο μέλος τους» (Arendt, 2015, σ. 34)

Η αναφορά της θεωρείται επίκαιρη μιας και αναφέρεται στο ζήτημα της ταυτότητας του πρόσφυγα- Εβραίου τότε πιθανώς Σύριου σήμερα- και στο ζήτημα της ένταξης αυτού. Η περιθωριοποίηση και ο αποκλεισμός των προσφύγων είναι μια πραγματικότητα υπαρκτή στο παρόν και μια δυνητική κατάσταση στο μέλλον. Στο ίδιο άρθρο αναφέρει το ζήτημα της κοινωνικής συνοχής και πως αυτή επηρεάζει την ταυτότητα του κάθε πρόσφυγα. Όπως υποστηρίζει : *«...τα ηθικά πρότυπα τηρούνται πιο εύκολα μέσα στη δομή της κοινωνίας. Πολύ λίγα άτομα έχουν το σθένος να διατηρήσουν την ακεραιότητά τους αν η κοινωνική, πολιτική και νομική τους θέση είναι εντελώς συγκεχυμένη. Μη έχοντας το κουράγιο να παλέψουμε για κάποια αλλαγή της κοινωνικής και νομικής μας θέσης, αντ' αυτού, πολλοί από εμάς, έχουμε αποφασίσει να προσπαθήσουμε να αλλάξουμε ταυτότητα. Και τούτη η περίεργη συμπεριφορά κάνει τα πράγματα πολύ χειρότερα. Η σύγχυση μέσα στην οποία ζούμε είναι δικό μας έργο».* (Arendt, 2015, σ. 26)

Η συγγραφέας κλείνει μέσα στα παραπάνω αποσπάσματα την αγωνία για ένταξη, την άρνηση της ταυτότητας αλλά παράλληλα και την άρνηση μιας κατάστασης, της κατάστασης του διωγμένου και του συνεχώς διωκόμενου. Διωγμένος από την γη και

διωκόμενος στην χώρα και κοινωνία υποδοχής.¹⁷ Από τη μία η απώλεια όλων των δικαιωμάτων στη χώρα του και από την άλλη η αγωνία και αφομοίωση σε μια νέα ταυτότητα σε μια νέα κοινωνία.

Πάνω στις παραπάνω διαπιστώσεις ο Giorgio Agamben συμφωνεί με όσα γράφτηκαν παραπάνω μιας και τα νέα δεδομένα μας καλούν να στοχαστούμε πάνω στον πρόσφυγα όχι από τη μεριά των δικαιωμάτων και της νομικής(ή και όχι) υπόστασης αυτού, αλλά από τον τρόπο με τον οποίο θα ξεκινήσει η νέα αντίληψη πραγμάτων η οποία θα έχει ως εκκίνησή της όχι τον άνθρωπο ή τον πολίτη με τα δικαιώματα, αλλά τη φιγούρα του πρόσφυγα. Για να στηρίξει την παραπάνω θέση ο Agamben επικαλείται πάλι την Hannah Arendt, η οποία αναφέρει συνοπτικά πως η έννοια των δικαιωμάτων του ανθρώπου όπως αυτά στοιχειοθετήθηκαν και ορίστηκαν στην Ευρώπη, κατέρρευσε μόλις εκείνοι που την διακήρυτταν ήρθαν αντιμέτωποι με ανθρώπους που δεν είχαν καμία άλλη ιδιότητα πέρα από το γεγονός πως απλά ήταν άνθρωποι. (Agamben, 2015, σ. 41)

Δύο ακόμα σημεία στα οποία αξίζει να σταθούμε για την έννοια των προσφύγων στον Agamben αφορούν στο δικαίωμα του ασύλου, ως το μόνο τρόπο με τον οποίο πρέπει να αντιμετωπιστούν και να διαχειριστούν οι προσφυγικές ροές. Ο όρος «πολίτης» δεν είναι σε θέση να περιγράψει την κατάσταση των σύγχρονων κρατών. Στα σύγχρονα ευρωπαϊκά κράτη υπάρχουν εκατομμύρια άνθρωποι μη πολίτες από την άποψη των δικαιωμάτων οι οποίοι διαμένουν μόνιμα χωρίς να επιθυμούν να επαναπατρισθούν ή να πολιτογραφηθούν. (Agamben, 2015, σ. 46). Η λύση σύμφωνα με τον συγγραφέα είναι η μεταβολή του έθνους κράτους το οποίο είναι μια κατάσταση σε τέλμα ούτως η άλλως είναι παραπάνω από επιτακτική. Η πρόταση αφορά τη δημιουργία ενός χώρου που δε θα συμπίπτει με το «τοπογραφικό άθροισμα κάποιων εδαφών(...) καθώς «μόνο σε ένα έδαφος όπου οι χώροι των κρατών θα έχουν διαπεραστεί και θα έχουν παραμορφωθεί τυπολογικά με τον τρόπο αυτό, και που ο πολίτης θα έχει μάθει να αναγνωρίζει τον πρόσφυγα που ο ίδιος είναι, είναι σήμερα νοητική η πολιτική επιβίωση των ανθρώπων.» (Agamben, 2015, σ. 50)

Ο «ξένος» δεν είναι απλά ένας άγνωστος άλλος. Είναι ένα πρόσωπο υπαρκτό μια φιγούρα καθημερινής συναναστροφής, ένα πεδίο εμφάνισης σχέσεων, και μια

¹⁷ Η αναφορά αυτή περί δίωξης δεν αναφέρεται στην υποδοχή όπως αυτή νοείται από τα μέλη μιας κοινωνίας αλλά περισσότερο στο σύστημα και στη συσχέτιση του ξένου με τον κίνδυνο της δημόσιας τάξης, παράγοντας για τον οποίο θα γίνει λόγος παρακάτω.

ευκαιρία κατανόησης του εαυτού και της ταυτότητας. Άλλωστε όπως είναι γνωστό, η ταυτότητα δομείται κυρίως με τις διαφορές παρά με τις ομοιότητες, και αυτή ίσως είναι μια προβληματική την οποία πρέπει να διαχειριστεί και να απαντήσει η ευρωπαϊκή και ελληνική κοινωνία τις επόμενες δεκαετίες. Η κατανόηση του «ξένου» ωστόσο δεν είναι μια διαδικασία παθητική. Η δυτική ιστορία έχει αποδείξει πως η επιθυμία για «κατανόηση του άλλου» έχει εν τέλει οδηγήσει στην καταστροφή, επικρατέστερο το τρίπτυχο: κατανοώ, οικειοποιούμαι, καταστρέφω. Το κίνητρο δεν είναι η αλλαγή της στάσης αλλά την άσκηση νομιμοποίησης των εξουσιαστικών διαθέσεων. (Γκοβάρης, 2002, σ. 415).

Ο «ξένος», συνοπτικά νοείται ως ένα μέρος εκτός της κοινωνικής τάξης όπως αυτή νοείται εσφαλμένα ως ενιαία και αδιαίρετη. Στη διαδικασία της κοινωνικής κατασκευής του ξένου ο Simmel σημειώνει πως έρχεται σαν επισκέπτης σήμερα, «μεταμορφώνεται κατά τη διάρκεια της παραμονής του σε «ξένο», επομένως ο χαρακτηρισμός δεν αποτελεί θέμα απόστασης αλλά γειτνίασης. Η παρατήρηση αυτή προκύπτει από το γεγονός πως δεν πρόκειται για χαρακτηρισμό που επέρχεται μέσω ενός αντικειμενικού μεγέθους αλλά είναι αποτέλεσμα ορισμών του κοινωνικού περιβάλλοντος. Ο προσανατολισμός του «ξένου» σε διαφορετικά συστήματα αξιών από τα ήδη γνωστά, καθιστά ανά πάσα ώρα και στιγμή τον καθένα ξένο, μιας και ο κάθε «άλλος» είναι εν δυνάμει καθένας από μας, είτε απολαμβάνει τα δικαιώματα του πολίτη είτε θεωρείται άπατρις, είτε πρόκειται για τον «άρρωστο», είτε πρόκειται για τον «φυλετικά διαφορετικό», όπως επισημαίνει ο Foucault. (Γκοβάρης, 2002, σ. 423)

Στα πλαίσια που η ετερότητα ορίζεται ως διαφορά προς το «εγώ», ο «ξένος» εκφράζει μια ερμηνεία της διαφοράς σε ένα ήδη ορισμένο και προϋπάρχον κοινωνικό νόημα. Οι κατηγορίες και οι διαχωρισμοί του «ξένου», είναι αποτέλεσμα συγκεκριμένων ιστορικών εξελίξεων και κοινωνικών διαδικασιών. Ο διαχωρισμός του «ξένου» πρέπει να αναλύεται σε σχέση με μια κατάσταση η οποία μπορεί να αμφισβητήσει την καθιερωμένη τάξη πραγμάτων. Όπως σημειώνει ο Χ. Γκοβάρης : *«(...) στις ανταγωνιστικές κοινωνίες η κατασκευή του «ξένου» αποτελεί μέρος της συνολικότερης διαδικασίας κοινωνικού διαχωρισμού και περιθωριοποίησης κοινωνικών ομάδων στα πλαίσια μιας συγκεκριμένης τάξης αναπαραγωγής κοινωνικών ανισοτήτων»* (Γκοβάρης, 2002, σ. 422)

Ο «ξένος», σαφώς και έχει κοινά στοιχεία τα οποία μοιράζεται με την κοινωνία στην οποία φιλοξενείται. Με το εκάστοτε σύνολο μπορεί να μοιράζονται θετικά συναισθήματα εξαιτίας της ίδιας κατάστασης που μπορεί να βιώνουν, ωστόσο διατηρούν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους λόγω της οργανικής διαφοράς που έχουν με τα μέλη της κοινωνίας υποδοχής. (Marotta, 2012, p. 680). Η άρνηση της ανθρωπίνης φύσης που υπάρχει από μέρους του κοινωνικού συνόλου προς τον ξένο είναι η αιτία που προκαλεί τον αποκλεισμό των «ξένων». Με την άρνηση των κοινών στοιχείων της ανθρωπίνης υπόστασης, η εν δυνάμει σχέση με τον άλλον καταργείται και αυτομάτως παράγεται μια μη- σχέση. Η άρνηση των κοινών στοιχείων εν δυνάμει γίνεται άρνηση της υπόστασης με αποτέλεσμα να δοκιμάζεται η συνεκτικότητα σε γενικότερο επίπεδο είτε αφορά ως μέρος αυτής τον «ξένο» είτε όχι. (Marotta, 2012, σ. 680)

Στην προσέγγισή μας για την κατανόηση του άλλου θα συνεισέφερε η αναφορά στον οριακό άνθρωπο του Robert Park. Ο Park επηρεασμένος από εθνικές μειονότητες στην Αμερική, προσδιόρισε την έννοια του οριακού ατόμου, ως ένα υβρίδιο κουλτούρας και φυλής- δηλαδή το άτομο που ζει ανάμεσα σε δύο κόσμους, μεταξύ των οποίων και στους δύο είναι ξένος, άτομο που φιλοδοξεί να ενταχτεί αλλά αποκλείεται από την πλήρη ένταξή του. Η αντίθεση με τον ξένο του Simmel που αναλύθηκε παραπάνω είναι πως στην περίπτωση αυτού, ο «ξένος» δεν φιλοδοξεί να αφομοιωθεί, να ενσωματωθεί. (Levine, 1977, σ. 17).

Στην περίπτωση που μας απασχολεί στην παρούσα εργασία, ο τύπος που θα υιοθετηθεί από τους μετακινούμενους πληθυσμούς που θα εγκατασταθούν στη Ευρώπη και στην Ελλάδα, εξαρτάται από την ενταξιακή πολιτική που θα ακολουθηθεί. Όπως ήδη έχει αναφερθεί είναι πολύ σημαντικός ο παράγοντας της αλληλεπίδρασης με την εκάστοτε τοπική κοινωνία. Η αλληλεπίδραση και ο εντοπισμός των κοινών χαρακτηριστικών πρέπει να είναι αυτό που θα υπερισχύσει. Σε διαφορετική περίπτωση ο αποκλεισμός θα φέρει τις κοινωνίες αντιμέτωπες με αύξηση περιστατικών βίας και θα επιβεβαιώσει την ξενοφοβική διάθεση που έχει ήδη αρχίσει να διαφαίνεται σε μεγάλο μέρος της κοινωνίας (χωρίς να σημαίνει πως αναφερόμαστε στην πλειοψηφία). Η περίπτωση την ανθρωπιστικής κρίσης που βιώνουμε στις μέρες μας θα μπορούσε να αποτελέσει ευκαιρία για την εφαρμογή μιας κατάστασης εξαίρεσης με εκφάνσεις κατάργησης κεκτημένων δικαιωμάτων όπως υποδεικνύει το παράδειγμα μεγάλων δυνάμεων τα τελευταία χρόνια.

Θ) Η αλληλεγγύη στους καιρούς της προσφυγικής κρίσης.

Η λέξη αλληλεγγύη χρησιμοποιήθηκε σε ευρεία κλίμακα κατά το προηγούμενο διάστημα, και προσέλαβε την έννοια που επιθυμούσε ο κάθε ομιλητής κατά περίπτωση. Ο σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι να αποσαφηνίσει τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιήθηκε η λέξη κατά περίπτωση είτε αυτή χρησιμοποιήθηκε από τους επίσημους φορείς και τα όργανα διακυβέρνησης είτε χρησιμοποιήθηκε από απλούς πολίτες στα πλαίσια κινητοποίησης του έκτακτου της κατάστασης.

Ο Carlos Eduardo Maldonado στο βιβλίο του Human Rights and Solidarity, παρουσιάζει και αποσαφηνίζει την έννοια της αλληλεγγύης όπως αυτή παρουσιάστηκε από τον Τσέχο J. Patocka φιλόσοφο του 20^{ου} αιώνα (1907-1977). Ο αρχικός ορισμός που αποδίδει ο Patocka αρχικά στην έννοια της αλληλεγγύης είναι μια κατάσταση μετακίνησης, αυτών που έχουν υποστεί τις συγκρούσεις της ιστορίας με βία και απώλεια των δικαιωμάτων. (Maldonado, 1997, p. 37). Ο συσχετισμός της αλληλεγγύης με τα ανθρώπινα δικαιώματα και συγκεκριμένα με την απώλεια αυτών, βοηθά στο να γίνει η σύνδεση μεταξύ της απώλειας δικαιωμάτων και τη διαδρομή αναζήτησης αυτών, όπως αυτή βιώνεται από το μετακινούμενο πληθυσμό.

Η αλληλεγγύη δεν είναι μια έννοια που περιγράφει ένα φαινόμενο, αλλά αντιθέτως είναι μια θεμελιώδης κατάσταση συνδεδεμένη με την ύπαρξη του ανθρώπου, όπως έχει αναλυθεί από τους ιστορικούς και ανθρωπολόγους κατά τα προηγούμενα έτη. Το ενδιαφέρον παρουσιάζεται ακόμη πιο έντονο, από τη στιγμή που η ίδια έννοια όπως αυτή έχει αναλυθεί ενσωματώνει και παίρνει νέες μορφές στη σύγχρονη ιστορία της ανθρωπότητας. Η αλληλεγγύη όπως περιγράφηκε ως συστατικό της κοινωνίας από τον Durkheim έχει σύνδεση με την αλληλεγγύη όπως αυτή παρουσιάζεται στη συμφωνία Ελλάδας Τουρκίας Ευρωπαϊκής Ένωσης, ωστόσο φαίνεται ταυτόχρονα να έχει ξεπεραστεί, αποτελώντας μια κατάσταση που διαχέεται και εσωκλείει ακόμα περισσότερες περιστάσεις. Για τον Patocka η αλληλεγγύη δεν είναι μια πρόσκαιρη αντίδραση σε φαινόμενα βίας, ή αποκλεισμού προς ένα άτομο ή μια κοινωνική ομάδα. Αντίθετα πρόκειται για μία κατάσταση κατά την οποία η κακομεταχείριση ο φόβος και η οργή μπορούν να αποτελέσουν παρελθόν. Επομένως η αλληλεγγύη στη σύγχρονη της μορφή όπως περιγράφεται εδώ, εσωκλείει την κατανόηση μιας κατάστασης από τη μία και τη δράση ενάντια στην κατάσταση αυτή

από την άλλη. Σύμφωνα με τον τρόπο δομής των σύγχρονων κοινωνιών, η ζωή προκύπτει από το φόβο του θανάτου, και αυτή η συνειδητοποίηση έχει κάνει τα άτομα ακόμα πιο χειραγωγήσιμα. Σε αυτή τη συνειδητοποίηση η αλληλεγγύη απαντά ως ένα όχι στην γενικευμένη πολεμική, και προτρέπει για μία στάση ζωής με γνώμονα την άρση του γενικευμένου φόβου. (Maldonado, 1997, σσ. 37-38)

Σε αυτό το σημείο οφείλουν να γίνουν οι απαραίτητες διευκρινήσεις μεταξύ των όρων βοήθεια, φιλανθρωπία και αλληλεγγύη. Αρχικά, η χάρη (με την έννοια της εύνοιας), είναι μια κατάσταση η οποία εμφανίζεται μεταξύ δύο ατόμων μεταξύ των οποίων προϋπάρχει σχέση, και το ένα μέρος της σχέσης αυτής υποχωρεί στις παρακλήσεις του άλλου πάνω σε ένα συγκεκριμένο ζήτημα. Στην περίπτωση στην οποία δεν προϋπάρχει σχέση η χάρη – εύνοια νοείται στην σφαίρα της καλής αμοιβαίας γνωριμίας. Η «χάρη», ενέχει την έννοια της επιστροφής της καλής στάσης, όπου και εκεί παύει να υπάρχει σχέση εάν και εφόσον αυτή δημιουργήθηκε στη βάση της εύνοιας. Στην περίπτωση της φιλανθρωπίας, πρέπει να λάβουμε υπόψη μας πως η λέξη είναι φορτισμένη με θρησκευτικούς και μάλιστα χριστιανικούς όρους. Πρόκειται για την δράση μέσω της μορφής των δωρεών, χωρίς να περιλαμβάνεται στη σχέση η έννοια της επιστροφής της δωρεάς, όπως στην παραπάνω περίπτωση της εύνοιας. Η φιλανθρωπία είναι μια ατομική πράξη ανεξάρτητα με το αν αυτή πραγματοποιείται μέσω ιδρυμάτων ή οργανώσεων άλλου τύπου και συνδέεται άμεσα με τα αισθήματα περί καλοσύνης και συμπόνιας του φορέα αυτής. (Maldonado, 1997, σ. 38)

Η έννοια της βοήθειας μπορεί να εκφράζεται είτε σε συλλογικό επίπεδο με την έννοια της ατομικής προσφοράς, είτε με την έννοια των οργανώσεων στο επίπεδο της ευρύτερης συνεργασίας πάνω σε ένα θέμα έκτακτης ανάγκης. Ενώ στα παραπάνω διαπιστώνεται μια κάθετη σχέση, αυτό που ξεχωρίζει την αλληλεγγύη είναι μια οριζόντια διάσταση μέσα από την οποία λειτουργεί ως κατάσταση.

Η αλληλεγγύη ωστόσο είναι κάτι παραπάνω από όσα ειπώθηκαν παραπάνω, καθώς πρόκειται για μια σχέση που αναγνωρίζει στη βάση της αρχικά την ισότητα, αλλά όχι την εξίσωση. Η ισότητα των βιωμάτων και τα κοινά σημεία που παρατηρούνται, μας κάνουν να σκεφτόμαστε πως τα κοινά χαρακτηριστικά είναι περισσότερα από τα διαχωριστικά. Επομένως πρόκειται για μια διαδικασία κατανόησης, και όχι έλλογης επεξεργασίας, και ταυτόχρονα για μια συνθήκη που

συνεπάγεται την μέριμνα για την κοινότητα, τη συντροφικότητα και την αμοιβαιότητα. (Maldonado, 1997, σ. 41).

1. Η σύγχρονη οπτική της αλληλεγγύης

Η σύγχρονη κοινωνία με τα χαρακτηριστικά που προσλαμβάνει, μετατρέπει την έννοια της αλληλεγγύης και αυτό έχει ήδη αρχίσει να γίνεται αντιληπτό από τους μελετητές του 19^{ου} αιώνα με κυριότερους εξ αυτών τον Durkheim και τον Simmel οι οποίοι σημειώνουν πως η έννοια της αλληλεγγύης μέσα από τον ατομικισμό των σύγχρονων κοινωνιών θα γίνει πιο αφηρημένη, μέσα από τη συμμετοχή σε όλο και πιο διευρυμένες κοινωνικές ομάδες και μέσα από τη διάρρηξη των παραδοσιακών δεσμών με την οικογένεια με τη θρησκεία κλπ. (Komter, 2005, σ. 185). Η ανασφάλεια που μοιράζονται τα σύγχρονα κοινωνικά υποκείμενα για την ζωή τους με βάση τις συνεχόμενες αλλαγές που βιώνουν, κάνουν την έννοια του «ξένου», μια έννοια όλο και περισσότερο φορτισμένη αρνητικά. Τέλος οι αλλαγές σε επίπεδο τεχνολογίας σε συνδυασμό με τις νέες συνθήκες παγκοσμιοποίησης μετασχηματίζουν την παραδοσιακή έννοια της αλληλεγγύης με καθοριστικό τρόπο.

Οι παραδοσιακοί δεσμοί όπως αυτοί νοούνταν κατά το παρελθόν φαίνεται να έχουν μετασχηματιστεί σε μεγάλο βαθμό μιας και όπως επισημαίνει ο Bauman: «οι ανθρώπινοι δεσμοί δεν είναι κάτι που πρέπει να επεξεργαστούν μέσα από τεταμένη προσπάθεια και θυσία αλλά κάτι που αναμένεται να προσφέρει άμεση ικανοποίηση, και διαρκεί για όσο καιρό προσφέρει την ικανοποίηση αυτή.» (Komter, 2005, σ. 187). Η διατήρηση των παραδοσιακών δομών όπως η γειτονία, η οικογένεια, και η έκπτωση θεσμών όπως το σχολείο, επηρεάζουν σημαντικά την ιδιότητα της ενσυναίσθησης η οποία αποτελεί το κλειδί για την αλληλεγγύη.

Η μετατροπή των δυτικών κοινωνιών σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες μεταβάλλει σε μεγαλύτερο βαθμό την διάθεση για κατανόηση του άλλου, η οποία διαμεσολαβείται αυτή τη φορά και από την πιο εύκολα εντοπίσιμη διαφορετικότητα. Οι πρόσφυγες και μετανάστες είναι οι «ξένοι» των οποίων τις συνήθειες δεν γνωρίζουμε και δεν υπάρχει χρόνος ή και πρόθεση να μάθουμε. Κατ' αυτόν τον τρόπο όσο μένουν σε δικές του συνοικίες κρατείται μια ασφαλής απόσταση. Αυτή η

συλλογιστική ωστόσο είναι απλοϊκή καθώς κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό πάντα σε σχέση με τα αριθμητικά δεδομένα προσφύγων και μεταναστών.¹⁸

2. Η συμφωνία της 18^{ης} Μαρτίου 2016.

Η συμφωνία αυτή πραγματοποιήθηκε στις 18 Μαρτίου με συμβαλλόμενους την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία μεταξύ μελών του ευρωπαϊκού συμβουλίου με τον αντίστοιχο Τούρκο ομόλογό του. Η συμφωνία προέκυψε ως λύση του προσφυγικού προβλήματος προκειμένου να ελεγχθούν οι ροές προσφύγων προς την Ευρωπαϊκή Ένωση οι οποίοι περνούν παράτυπα (χωρίς τα απαραίτητα νομικά έγγραφα) τα ευρωπαϊκά σύνορα μέσω της Ελλάδας. Συνοπτικά παρακάτω θα παρουσιαστούν οι επτά βασικοί άξονες πάνω στους οποίους ήρθαν σε συμφωνία τα κράτη- μέλη της Ένωσης με την Τουρκία, σε επτά σημαντικά σημεία. Η συμφωνία αυτή είναι πολύ σημαντική για το ευρωπαϊκό δίκαιο καθώς καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την έκβαση των υποθέσεων των προσφύγων σε παγκόσμιο επίπεδο μέσω των διακρατικών συμφωνιών που εκπονούνται κατά το διάστημα της προσφυγικής κρίσης των τελευταίων ετών.

1) Οι μεταναστευτικές ροές που καταφθάνουν στα ελληνικά εδάφη μετά την 20^η Μαρτίου επιστρέφονται πίσω στην Τουρκία.¹⁹ Οι περιπτώσεις και αιτήσεις ασύλου θα μελετώνται ατομικά και όσες από αυτές κρίνονται ακατάλληλες έγκρισης θα επαναπροωθούνται στην Τουρκία. Το ίδιο ισχύει και για τα άτομα τα οποία δεν επιθυμούν να αιτηθούν για άσυλο στην Ελλάδα. Οι επαναπροωθήσεις θα πραγματοποιούνται με έξοδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2) Για κάθε Σύρο του οποίου το αίτημα ασύλου θα απορρίπτεται, θα ισχύσει εγκατάσταση ενός ατόμου ίδιας καταγωγής στην Ε.Ε. Η ειδική αυτή

¹⁸ Ενδεικτικά παρακάτω παρατίθεται η υλική βοήθεια κρατών μελών την Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την Ελλάδα για το 2015 και 2016.

(http://ec.europa.eu/echo/files/Refugee_Crisis/EUCPM_Support_en.pdf, 2016)

¹⁹ Το σύνολο των προσφύγων που καταφθάνουν στα Ελληνικά νησιά έρχονται μέσω της Τουρκίας καθώς τα χερσαία σύνορα παραμένουν κλειστά απο τις 20 Ιανουαρίου (νατοδω ξανα)

ρύθμιση έχει ως στόχο συγκεκριμένες ποσοστώσεις οι οποίες μπορούν να επιτευχθούν, και σε περίπτωση μη επίτευξης οι ποσοστώσεις αυτές καταργούνται. (υποσημιοσι για τις ποσωστοσις)

3) Η Τουρκία θα συνεργαστεί με την Ε.Ε προκειμένου να αποφευχθεί το άνοιγμα νέων θαλάσσιων δρόμων παράτυπης μετανάστευσης προς την ένωση, καθώς επίσης και για τη μείωση των ροών με κάθε μέσο.

4) Όταν οι ροές προς τα ευρωπαϊκά εδάφη σταματήσουν, ή θα τείνουν να εξαλειφθούν τότε τα υπόλοιπα κράτη θα ενεργοποιήσουν την διαδικασία εθελούσιας εισδοχής για ανθρωπιστικούς λόγους.

5) Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οφείλει να εξετάσει το αίτημα θεώρησης των Τούρκων πολιτών (θεώρηση βίζα), με στόχο να τη δημιουργία ενός καθεστώτος θεώρησης με ελαστικά κριτήρια

6) Η συμφωνία περιλαμβάνει την εκταμίευση του ποσού 3 δισεκατομμυρίων με σκοπό την κάλυψη των αναγκών των περιπτώσεων (ευάλωτων και μη) που βρίσκονται σε καθεστώς προστασίας. Το ποσό αυτό θα διατεθεί για λόγους υγείας, εκπαίδευσης, διατροφής και έργα υποδομών.

7) Η ΕΕ και η Τουρκία σημείωσαν με ικανοποίηση τις διεξαγόμενες εργασίες για την αναβάθμιση της τελωνειακής ένωσης

8) Η Τουρκία διαπραγματεύτηκε την ενταξιακή της πορεία με τα υπόλοιπα μέλη της ένωσης σε σύντομο χρονικό διάστημα από την επισύναψη της συμφωνίας.

9) Τουρκία και Ευρωπαϊκή Ένωση συμφώνησαν στην βελτίωση των συνθηκών στη Συρία, ειδικά στις περιοχές που συνορεύουν με την Τουρκία. Η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης θα λειτουργήσει πιθανώς θετικά στην παραμονή των ατόμων εκεί, ώστε να αποφευχθεί η μετακίνηση πληθυσμών που θέτει σε κίνδυνο την ανθρώπινη ζωή. (<http://www.consilium.europa.eu/el>, 2016)

Όπως παρουσιάστηκαν οι παραπάνω θέσεις διαφαίνεται η πρόθεση της ένωσης αφενός να ανακόψει τις ροές και αφετέρου να ευνοήσει την Τουρκία δρομολογώντας την ευρωπαϊκή ενταξιακή της πορεία. Στην πράξη αποδεικνύεται πως η συμφωνία δεν λειτούργησε καθώς ούτε οι προσφυγικές ροές μειώθηκαν, ούτε το μέτρο της επαναπροώθησης λειτούργησε. Στην ουσία το μόνο μέτρο που λειτούργησε αφορά στην εκταμίευση του ποσού από τη μεριά της Τουρκίας. Επίσης δε λειτούργησε το

μέτρο της επαναπροώθησης όπως αυτό στοιχειοθετείται από τις διακρατικές συμφωνίες, το οποίο προβλέπει καταγραφή και ταυτοποίηση στα hotspot των ελληνικών νησιών²⁰ και εγκατάσταση σε άλλες χώρες εκτός Ελλάδας και Ιταλίας.²¹²²

Η αλληλεγγύη εμφανίζεται στη συμφωνία ως εξής: Αποτελεσματική διαχείριση της πίεσης των μεταναστευτικών ροών σε ορισμένα τμήματα του κοινού στα εξωτερικά σύνορα Σένγκεν απαιτεί τόσο ευθύνης και αλληλεγγύης εκ μέρους όλων των κρατών μελών. Είναι ζωτικής σημασίας ότι τα δύο βασικά μέτρα είναι εφαρμοστεί πλήρως: η προσέγγιση «hotspot» και το πρόγραμμα μετεγκατάστασης - με τη λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων όλων των μεταναστών, η προτροπή την επιλογή και τη μετεγκατάσταση των αιτούντων άσυλο και δημιουργία επαρκών δυνατοτήτων υποδοχής. Η άλλη βασική συστατικό είναι η δράση για να εξασφαλίσει την ταχεία επιστροφή, εκούσια ή αναγκαστική, των ανθρώπων που δεν έχουν ανάγκη διεθνούς προστασίας και που

Η αλληλεγγύη της Ευρώπης αφορά περισσότερο την Ελλάδα και την Ιταλία, και εξαντλείται στα σύνορα της ηπείρου και όχι στο πεδίο από όπου προκύπτουν τα προβλήματα. Η λήψη έκτακτων μέτρων όπως αυτά δημοσιεύτηκαν στην επίσημη εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την 22^η Σεπτεμβρίου του 2015 (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015D1601&from=EN>, 2015), συνθέτουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα πραγματοποιηθεί η επανεγκατάσταση στις χώρες της Ένωσης.²³

²⁰ Τα hotspot βρίσκονται σε Κω, Λέρο, Σάμο, Μυτιλήνη, Χίο.

²¹ Το μέτρο της επανεγκατάστασης (relocation) εξαρχής δεν ορίστηκε με κριτήρια ούτε με συγκεκριμένες ημερομηνίες λειτουργίας. Μέσα από δηλώσεις ατόμων στον τομέα του ασύλου (νατοαλλαξω) το μέτρο της επανεγκατάστασης δεν είχε σαφή κριτήρια ούτε προετοίμαζε τους αιτούντες για την μεταφορά τους στις χώρες.

²² Η Ελλάδα και η Ιταλία εξαιρούνται του μέτρου λόγω της έντονης κρίσης που βιώνουν λόγω της ανθρωπιστικής κρίσης που γίνεται πιο έντονη λόγω του προσφυγικού

²³ Η πλήρης συμφωνία και οι κατανομές στις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης εμφανίζονται αναλυτικά στο πλήρες κείμενο όπως αυτό δημοσιεύτηκε από την επίσημη εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

3. Η αλληλεγγύη των πολιτών

Η άφιξη των προσφύγων συνοδεύτηκε από κινητοποίηση πολιτών σε όλα τα επίπεδα είτε αυτό πρόκειται για την κάλυψη άμεσων αναγκών, για παράδειγμα ένδυσης και υπόδησης, παιδικές τροφές κλπ αλλά και στέγασης. Στην Αθήνα αλλά και σε άλλες μεγάλες πόλεις, πολύ άμεσα οργανώθηκαν άτυποι²⁴ χώροι φιλοξενίας, στις οποίες οι πρόσφυγες είχαν πρόσβαση χωρίς να έχει κινητοποιηθεί ο κρατικός μηχανισμός για την τοποθέτησή τους. Οι χώροι αυτοί συνεχίζουν να λειτουργούν σε επίπεδο αυτοοργάνωσης παράλληλα με τις επίσημες δομές και τις περισσότερες φορές μετά από κατάληψη κτηρίων (δημόσιων ή ιδιωτικών) ενώ μέσα σε αυτά γίνονται απόπειρες οργάνωσης της διαμονής με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, και δραστηριοτήτων που είτε αφορούν την εκμάθηση ελληνικής γλώσσας ή γλώσσας μετεγκατάστασης, και πολλές άλλες δραστηριότητες. Στις δομές αυτές όπως επίσης και επίσημες δομές σημαντικός είναι ο ρόλος των εθελοντών οι οποίοι στηρίζουν με τον διαθέσιμο χρόνο τους, είτε χρηματικά είτε με είδη πρώτης ανάγκης από διάφορα πόστα.

Στην κοινή γνώμη επικρατεί η άποψη πως οι χώροι αυτοί έχουν συνδεθεί με συγκεκριμένες ιδεολογίες, ενώ μετά από προσωπική διαπίστωση ορισμένοι από αυτούς τους χώρους αυτούς συμβουλεύουν τους διαμένοντες να μην ακολουθήσουν τις διαδικασίες προκαταγραφής για το αίτημα ασύλου, με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να κινδυνεύουν να επαναπροωθηθούν στην Τουρκία, ανεξαρτήτως του αν δικαιούνται το καθεστώς του πρόσφυγα, μόνο και μόνο επειδή δεν έχουν ακολουθηθεί οι νόμιμες διαδικασίες.

Οι αλληλέγγυοι επίσης συνδέθηκαν μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης με τις αναταραχές που προέκυψαν με το κλείσιμο των συνόρων των γειτονικών χωρών. Ο προσδιορισμός του όρου αλληλέγγυος προέρχεται κυρίως από οργανώσεις του εξωτερικού που δραστηριοποιήθηκαν πολύ γρήγορα στον ελληνικό χώρο όπου υπήρχαν εντάσεις ή μεγάλες ροές προσφύγων. Σε κάθε περίπτωση πάντως δεν μπορεί παρά να αναγνωριστεί το έργο τους σε διάφορα επίπεδα (διάσωσης των προσφύγων, προσφοράς χρόνου, δημιουργικής απασχόλησης παιδιών).

²⁴ Ο όρος άτυποι παραπέμπει στις δομές οι οποίες δεν ανήκουν στις επίσημα καταγεγραμμένες δομές φιλοξενίας όπως αυτές αναγράφονται στις λίστες του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) (<http://www.ekka.org.gr/>).

Θ) Μετανάστευση και δημόσια ασφάλεια

Με αφορμή πρόσφατα γεγονότα επιθέσεων στη Γαλλία τη Γερμανία και το Βέλγιο, η μετανάστευση συνδέθηκε με ζητήματα δημόσιας ασφάλειας κυρίως μέσω του λόγου των ΜΜΕ και του λόγου της κυρίαρχης ιδεολογίας.

Η αφορμή για τον περαιτέρω προβληματισμό δόθηκε κυρίως από την κατάσταση εξαίρεσης του Αγκάμπεν, καθώς και μιας σειράς άλλων μελετητών, οι οποίοι με τη σειρά τους υπέδειξαν με τεκμηριωμένο και κατηγορηματικό λόγο πως η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης όπως αυτή λειτούργησε στην περίπτωση των τρομοκρατικών επιθέσεων στις αρχές του 2016, ήρθαν για να μείνουν. Ο Αγκάμπεν λοιπόν αφού εντοπίζει την απαρχή της κατάστασης εξαίρεσης στα μοντέλα της ρωμαϊκής διακυβέρνησης της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, δηλώνει πως η κατάσταση εξαίρεσης τείνει όλο και περισσότερο να παρουσιάζεται ως το επικρατέστερο παράδειγμα διακυβέρνησης στην σύγχρονη πολιτική. (Agamben, 2007, σελ 13).

Στον καθημερινό πολιτικό λόγο γίνεται κατεξοχήν αναφορά στον όρο ασφάλεια με ποικίλους τρόπους που εμπλέκονται σαφώς και με δομημένα τα πλαίσια αναφοράς με την κατάσταση εκτάκτου ανάγκης και την παράταση αυτής. Η επίκληση στον όρο ασφάλεια, έχει αποτελέσει κοινό σημείο αναφοράς στις δυτικές κοινωνίες τα τελευταία χρόνια, κυρίως η ασφάλεια ενάντια στην τρομοκρατία. Εδώ επηρεασμένος ο Αγκάμπεν από τον Φουκώ, μας δείχνει πως η έννοια της ασφάλειας προέκυψε από την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, όπου πλέον παύουμε να έχουμε την πρόβλεψη των λοιμών, και περνάμε στο πλαίσιο της διαχείρισης η ασφάλεια ορίζεται ως ο έλεγχος της αταξίας η οποία προέρχεται κατά κόρων από τον «ξένο» τον μη οικείο προς εμάς. Στο παραδοσιακό μοντέλο της πειθαρχίας ο νόμος χρησιμοποιείται για να αποτρέπει και να προδιαγράφει, ενώ αντίθετα η ασφάλεια παρεμβαίνει σε εν εξελίξει διαδικασίες προκειμένου να τις κατευθύνει. Με αυτόν τον τρόπο που μας είναι γνωστό το κράτος, έχοντας αναγορεύσει την ασφάλεια σε βασική αρμοδιότητα και πηγή νομιμοποίησης αποτελεί ενδεχομενικά έναν εύθραυστο οργανισμό, που προκαλούμενος από την τρομοκρατία, μπορεί να καταστεί το ίδιο τρομοκρατικό. Η πολιτική της αστυνόμευσης κινδυνεύει να εξαλείψει τη διαφορά ανάμεσα στο κράτος και την τρομοκρατία, και με αυτόν τον τρόπο η ασφάλεια και η τρομοκρατία να συναποτελούν ένα σύστημα μέσα στο οποίο η μία θα δικαιολογεί τις ενέργειες της

άλλης και κάτι τέτοιο εν τέλει να καταστεί εντελώς ασύμβατο με την αστική δημοκρατία. (<https://www.youtube.com/watch?v=skJueZ52948>)

Η παραπάνω δήλωση δεν έχει σκοπό να συνεισφέρει σε μια αντι-επιστημονική συνομοσιολογία η οποία έχει ως στόχο να καταστήσει συνένοχους πολιτικούς αξιωματούχους σε περιπτώσεις τρομοκρατικών επιθέσεων. Εκείνο που προσπαθεί να κάνει ο Αγκάμπεν με τη δήλωσή του περί της λογικής της διαχείρισης, αφορά περισσότερο με στη χρήση συμβάντων τρομοκρατίας όπως στο παράδειγμα του Νοέμβρη της Γαλλίας, για να τεθεί η διακυβέρνηση υπό τους νέους όρους της βιοπολιτικής. Η έννοια της διαχείρισης της κρίσης έχει περάσει πλέον σε στάδιο κανονικότητας για τη δύση και τις δημοκρατίες αυτής, διαχείριση κρίσεων, και όχι αποφυγή αυτών, διαχείριση κινδύνων, και διαβίωση σε ένα πλαίσιο μη ασφάλειας, όπου όλες οι παραχωρήσεις των δικαιωμάτων γίνονται για την ασφάλεια του κοινού, αλλά στην ουσία αυτό που μεγαλώνει δεν είναι τίποτα άλλο από τις εκχωρήσεις δικαιωμάτων.

Ο κίνδυνος για τα πολιτικά όντα των δημοκρατιών της δύσης έρχεται να ενταθεί με την προοπτική μιας μη διάκρισης των εξουσιών, οι οποίες φαίνεται να συγχέονται επικίνδυνα στις περιπτώσεις όπου λειτουργεί ο θεσμός της κατάστασης εξαίρεσης. Η εκτελεστική εξουσία είναι αυτή που νομοθετεί, με την νομοθετική εξουσία να επικυρώνει τα έκτακτα διατάγματα τα οποία προκύπτουν από τις καταστάσεις που αναλύθηκαν παραπάνω. Τα πολιτικά υποκείμενα, που σύμφωνα με την δημοκρατική παράδοση είναι ο εντολοδόχος της νομοθετικής εξουσίας, βρίσκονται σε μια διαδικασία επιλογής προσώπων η οποία δεν δύναται να υποστηρίξει τους λόγους εκλογής καθώς πάντα καλείται να νομοθετεί «με το πιστόλι στον κρόταφο», για την προστασία ενάντια σε μια υπαρκτή ή μη απειλή.²⁵

Η δυτική παράδοση της αστικής δημοκρατίας φροντίζει να επιδεικνύει την ανωτερότητά της έναντι διαφορετικών πολιτισμών, με μια μακρά ιστορική παράδοση να επιβεβαιώνει την παραπάνω δήλωση. Η αποικιοκρατική περίοδος για την Γαλλία συγκεκριμένα φέρνει στο νου μας περιπτώσεις επιβολής του ευρωπαϊκού πολιτισμού

²⁵ Τα παραπάνω δεν αποτελούν οποιαδήποτε νύξη για αποστασιοποίηση από τις εκλογικές διαδικασίες. Η δράση των πολιτικών όντων οφείλει να υπάρχει και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να πέφτει σε αδράνεια. Αυτή η θέση έρχεται σε αντίθεση με τα λεγόμενα και τις προτροπές του Ζιζεκ στο βιβλίο του Βία: έξι λοξοί στοχασμοί. Η αναφορά για την οποιαδήποτε δράση θα γίνει σε επόμενη θεματική.

με το πρόσχημα της ανωτερότητας αυτού, ώστε να επικρατήσει με κάθε κόστος. Η κουλτούρα της Ευρώπης τη στιγμή όμως που θέλει να παραδώσει μαθήματα πολιτικής ανωτερότητας και δημοκρατίας δεν αντιλαμβάνεται πως έχει χάσει τελείως το μέτρο. Η κοινοβουλευτική δημοκρατία της Γαλλικής Επανάστασης, παρέδωσε τη σκυτάλη στην κυβερνητική δημοκρατία, και αυτό που απέμεινε είναι η επί-κύρωση των νομολογιών. (Agamben,2007, σελ 37).

Σε αυτό το σημείο πρέπει να γίνει μια διάκριση αναφορικά με την υπόσταση των κανόνων. Μια από τις ιδιαιτερότητες του θεσμού της κατάστασης εξαίρεσης είναι ο τρόπος που νοούνται οι κανόνες.²⁶ Δεν υπάρχει κατάργηση των κανόνων απλώς μια μερική αναστολή αυτών. (Agamben,2007, σελ45), και η αναστολή δεν παραπέμπει σε κατάργηση. Η επιβεβαίωση της θέσης αυτής έρχεται από τις δηλώσεις του Ολάντ. Προτείνει αναθεώρηση του Συντάγματος, και μάλιστα αμεσότατη, σε περίοδο έκτακτης ανάγκης. Αυτό δηλώνει πως ο κανόνας, ο νόμος είναι εδώ, και ισχυροποιείται, ενώ ταυτόχρονα η ισχύς των δικαιωμάτων αίρεται. Στο όνομα μιας ευρύτερης αντίστασης προς την τρομοκρατία, οι πολίτες των δυτικών δημοκρατιών καλούνται να χαμηλώσουν τον πήχη της αντίστασης προς την εσωτερική πίεση της αναστολής του δικαίου.

Την κατάσταση έρχονται να διαφωτίσουν περισσότερο οι δηλώσεις των Μπέργκερ και Λακμαν: « όλες οι κοινωνίες οικοδομήθηκαν ενώπιον του χάους. Το μόνιμο ενδεχόμενο του άνομου τρόμου επανέρχεται στο προσκήνιο κάθε φορά που οι νομιμοποιήσεις οι οποίες υποκρύπτουν την προσωρινότητα, καταρρέουν ή απειλούνται.» (Agamben,2007,σελ 112). Οι κοινωνίες οι οποίες ζουν με το αίσθημα του φόβου δεν είναι δυνατό να κρατήσουν ψηλά τον πήχη των δικαιωμάτων. Η θέση αυτή επιβεβαιώνεται από την πρόσφατη ιστορία των ΗΠΑ, μετά την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Η συσπείρωση και η ενότητα την οποία συγκάλεσε ο τότε πρόεδρος Μπους, έχει τα αποτελέσματά της ακόμα και σήμερα, με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα πάσης φύσεως να συρρικνώνονται με ραγδαίους ρυθμούς.

²⁶ Ο Αγκάμπεν στον Homo Sacer του κάνει μια εύστοχη διατύπωση πως «η κατάσταση εξαίρεσης δεν είναι το χάος που προηγείται της τάξης αλλά η κατάσταση που προκύπτει από την αναστολή της». (Agamben, 2005, σελ 41)

Ι) Η εργασιακή εμπειρία σε hotspot. Το παράδειγμα της Σάμου.

Το παρακάτω κεφάλαιο αποτελεί καταγραφή εντυπώσεων από την εργασιακή μου εμπειρία στο hotspot της Σάμου από τον Αύγουστο του 2016 και μετά. Οι κοινωνικοί επιστήμονες στο hotspot της Σάμου συνεργάζονται με το κέντρο πρώτης υποδοχής/ κέντρο υποδοχής και ταυτοποίησης (ΚΕΠΥ/ ΚΥΤ)²⁷, που υπάγεται στο Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης. Σκοπός της κοινωνικής υπηρεσίας είναι η καταγραφή των αναγκών του πληθυσμού, και η ψυχοκοινωνική στήριξη του. Στις υποχρεώσεις της κοινωνικής υπηρεσίας εντάσσεται η διερεύνηση πιθανής ευαλωτότητας στους επωφελούμενους, ο χειρισμός του περιστατικού μέσω εισηγήσεων στους αρμόδιους φορείς και η ενημέρωση και παραπομπή των επωφελουμένων στις αρμόδιες οργανώσεις.

Άλλες οργανώσεις που βρίσκονται στο χώρο είναι η MEDIN (Ιατρική Παρέμβαση), ο Διεθνής Οργανισμός για τη Μετανάστευση (ΔΟΜ), η Ύπατη Αρμοστεία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, η Save the Children, ο Ερυθρός Σταυρός, οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα, οι Boat Refugee Foundation (BRF), η Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου, η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης Ασύλου (EASO), το Κέντρο Ελληνικής Πρόληψης Νοσημάτων (ΚΕΛΠΝΟ), ο διεθνής οργανισμός «Καλός Σαμαρείτης» που ασχολείται περισσότερο με τις κατασκευές και ανακατασκευές στο χώρο και η ΜΕΤΑδραση που είναι επιφορτισμένη με το έργο της διερμηνείας για λογαριασμό του ΚΥΤ. Οι ελληνικές αρχές που στεγάζονται στο hotspot είναι η αστυνομία και ο στρατός, ο οποίος είναι υπεύθυνος για την φύλαξη της τάξης και την σίτιση των διαμενόντων στο χώρο.

Το ΚΥΤ βρίσκεται κοντά στο χωριό Βλαμάρη της Σάμου, το οποίο βρίσκεται σε πολύ κοντινή απόσταση από την πρωτεύουσα του νησιού που είναι το Βαθύ. Οι παράτυπα νεοεισερχόμενοι στη χώρα, βρίσκονται σε καθεστώς 25ημερης διοικητικής κράτησης, μετά το πέρας της οποίας μπορούν να κυκλοφορούν στο νησί, αλλά όχι να φύγουν από αυτό. Η τοποθεσία και η εύκολη πρόσβαση έχει βοηθήσει στο να

²⁷ Και οι δύο ονομασίες είναι δόκιμες. Η ονομασία που ισχύει τελευταία είναι Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης.

μπορέσουν οι πρόσφυγες να κινούνται στο κέντρο για αναψυχή, κάνοντας λιγότερο καταπιεστική την παραμονή τους στις δύσκολες συνθήκες που έχει ο χώρος.²⁸

Η διαδικασία που ακολουθείται μετά την παράτυπη είσοδο μεταναστών, αρχικά ξεκινά με την πρώτη καταγραφή της FRONTEX, της ευρωπαϊκής υπηρεσίας καταγραφής. Μετά τη διάσωση των προσφύγων και την ασφαλή περισυνέλεξή τους από τις ελληνικές αρχές (ή άλλες εθελοντικές οργανώσεις), γίνεται η πρώτη καταγραφή, κατά την οποία σημειώνονται τα στοιχεία των ατόμων, και κάποια πρώτα τυπικά χαρακτηριστικά, όπως η καταγωγή, το όνομα της φυλής που ανήκουν, το επάγγελμα που ασκούσαν στη χώρα καταγωγής, και αν πρόκειται για περίπτωση που εμπίπτει στις εμφανείς ευάλωτες ομάδες χωρίς να προκύπτει από περεταίρω διερεύνηση.

Στη συνέχεια μεταφέρονται με όχημα της αστυνομίας μεταφέρονται στο hotspot όπου και γίνεται η καταγραφή και η συλλογή των δακτυλικών αποτυπωμάτων από την ελληνική αστυνομία με ειδικά μηχανήματα. Παράλληλα γίνεται η πρώτη ενημέρωση από τον ΔΟΜ για το που βρίσκονται και για τις διαδικασίες της εθελούσιας επιστροφής σε περίπτωση που ανάμεσα στους νεοαφηχθέντες βρίσκεται κάποιος που βρίσκεται στη χώρα χωρίς τη θέλησή του και επιθυμεί την άμεση επιστροφή του πίσω.

Μετά την καταγραφή από την Ελληνική Αστυνομία και την FRONTEX, η υπηρεσία του υπουργείου εσωτερικών και διοικητικής ανασυγκρότησης του ΚΥΤ, τοποθετεί τα άτομα στους κενούς χώρους καταλύματος, αφού έχει τις λίστες των εισερχομένων ατόμων. Η διαδικασία αυτή αποδεικνύεται πολύπλοκη αφενός γιατί το hotspot είναι ήδη υπεράριθμο, και αφετέρου γιατί πρέπει η κατανομή να γίνει προσεκτικά έτσι ώστε να αποφευχθούν μελλοντικά προβλήματα που μπορεί να δημιουργηθούν μέσα από το συγχρωτισμό διαφορετικών εθνικοτήτων ή και κοινωνικών ομάδων μέσα στην ίδια εθνικότητα. Οι εντάσεις πολλές φορές προκύπτουν και από την γρήγορες διαδικασίες που υπάρχουν για συγκεκριμένες εθνικότητες όπως οι Σύριοι σχετικά με την έγκαιρη έκδοση του καθεστώτος ασύλου αυτό πολλές φορές δημιουργεί προστριβές.

²⁸ Σημειώνεται πως το hotspot της Μόριας που βρίσκεται στη Μυτιλήνη, απέχει 10 χιλιόμετρα από το κέντρο και η πρόσβαση σε αυτό είναι δύσκολη, επομένως η αλλαγή παραστάσεων και η επαφή με τον ντόπιο πληθυσμό συνεισφέρει θετικά στην αποφυγή εντάσεων.

Έπειτα τα άτομα προσέρχονται στην αποθήκη προκειμένου να προμηθευτούν είδη πρώτης ανάγκης, ένδυσης, και παιδικές τροφές όπως επίσης τις περισσότερες περιπτώσεις σκηνές μέχρι να βρεθεί κατάλυμα σε κάποιο κοντέινερ. Στη συνέχεια και με την εκδομένη κάρτα υγείας του πρόσφυγα, οι αφιχθέντες περνάνε από την επίσημη ιατρική υπηρεσία την οποία έχει αναλάβει η οργάνωση Ιατρική Παρέμβαση (MEDIN), προκειμένου να περάσουν από τον απαραίτητο ιατρικό έλεγχο.

Συνήθως οι περισσότερες αφήξεις πραγματοποιούνται το Σάββατο και την Κυριακή, τουλάχιστον για το διάστημα στο οποίο έγινε η παρατήρηση όπως καταγράφεται παραπάνω. Οι εθνικότητες δεν είναι ξεχωριστές ανά είσοδο. Στην κοινωνική υπηρεσία του hotspot γίνεται η λήψη κοινωνικού ιστορικού, και η διερεύνηση πιθανής ευαλωτότητας συμφωνά με τις λίστες ευάλωτων περιπτώσεων του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής καθώς και οι απαραίτητες ενέργειες για την ψυχολογική υποστήριξη όσων αιτούνται αυτής.

Χωροταξικά το hotspot εκτίνεται σε έξι επίπεδα στα οποία ενδιάμεσα βρίσκονται οι υπηρεσίες και οι φορείς στις οποίες απευθύνονται οι επωφελούμενοι. Οι διαμέμοντες χωρίζονται σε εθνικότητες προκειμένου να αποφευχθούν αναταραχές όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως. Επίσης ζητήματα με τη διαμονή μπορούν να προκύψουν και αν κάποιος βρίσκεται στην Ελλάδα με την οικογένειά του ή έχει έρθει μόνος του. Έτσι συνήθως άνδρες οι οποίοι έχουν έρθει για να αιτηθούν άσυλο μόνοι τους, δεν διαμένουν στις ζώνες που διαμένουν μονογονεϊκές οικογένειες, ή οικογένειες, ή ασυνόδευτοι ανήλικοι. Έτσι, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι καταλαμβάνουν ένα χώρο μόνοι τους, οι έγγειες και τα ιατρικά ευάλωτα περιστατικά ένα χώρο κοντά στο ιατρείο της υπηρεσίας, οι μονογονεϊκές οικογένειες βρίσκονται με τις ομοεθνείς οικογένειες μαζί, και οι λοιποί μετακινούμενοι πληθυσμοί που έχουν έρθει χωρίς τη συνοδεία κάποιου οικογενειακού μέλους και είναι ενήλικοι, με τους ομοεθνείς τους.

Στο χώρο πραγματοποιούνται δραστηριότητες κυρίως από εθελοντικές οργανώσεις με θεματική την δημιουργική απασχόληση παιδιών, μέσα από ομαδικό παιχνίδι, προβολές ταινιών, και εκμάθηση ελληνικής γλώσσας. Ιδιαίτερα για τα παιδιά μικρής ηλικίας όπως επίσης και για τους ασυνόδευτους ανήλικους ο χρόνος παραμονής μέχρι την τακτοποίηση των εγγράφων και μέχρι την έκδοση απόφασης σχετικά με την αίτηση ασύλου, είναι ανενεργός και οι χώροι για δραστηριότητες εντός του hotspot είναι περιορισμένοι. Σε αυτές τις πληθυσμιακές ομάδες φαίνεται να

λείπει περισσότερο η διδασκαλία και η δραστηριότητες που σχετίζονται με την καθημερινότητα που είχαν πίσω στη χώρα προέλευσης.

Το ζήτημα της αναμονής μέχρι την τακτοποίηση των εγγράφων για την απόδοση της ιδιότητας του ασύλου, είναι ένα πρόβλημα για όλους τους επωφελούμενους και προσέρχονται πολύ συχνά στις διάφορες οργανώσεις και υπηρεσίες με το αίτημα της ενημέρωσης σχετικά με την πορεία του αιτήματος ασύλου. Εξαιτίας αυτής της χρονοβόρας διαδικασίας και των διαφόρων πιέσεων που υπάρχουν σε συνολικό επίπεδο, δεν είναι λίγες οι φορές που σημειώνονται εντάσεις. Η ματαίωση των προσδοκιών δημιουργεί και πολλές ψυχολογικές πιέσεις με τα περισσότερα ψυχολογικά ιστορικά να καταγράφουν διαταραχές ύπνου και διάθεσης ανά τακτά χρονικά διαστήματα λόγω του έντονου μετατραυματικού στρες. Σε κάθε περίπτωση ο κόσμος δείχνει να συνεργάζεται με τις αρμόδιες αρχές χωρίς να υπάρχουν προβλήματα σε έντονο βαθμό.

1. Μία άλλη διάσταση της συμφωνίας Ε.Ε Τουρκίας, όπως αυτή βιώθηκε στο Hotspot Σάμου κατά το διάστημα 12/2016-2/2017.

Πίσω και πέρα από τη συμφωνία και τις ΕΕ –Τουρκίας πρέπει να γίνει αντιληπτό πως μιλάμε για πρόσωπα των οποίων οι ζωές έχουν ανατραπεί. Η αξιολόγηση της όποιας συμφωνίας πρέπει να κρίνεται στο βαθμό που υπήρξε βοηθητική για μία μερίδα ανθρώπων οι οποίοι κρίθηκαν και κρίνονται άξιοι ώστε να εξεταστεί το αίτημά τους για διεθνή προστασία με σωστούς και δίκαιους όρους σε έγκαιρο χρόνο. Η συμφωνία της ΕΕ- Τουρκίας ήταν αυτή που εγκλώβισε χιλιάδες ανθρώπους στα κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, μετατρέποντάς τα σε κέντρα φιλοξενίας σε συνθήκες μη βιώσιμες.

Η συμφωνία της 18^{ης} Μαρτίου είχε ως στόχο να μειώσει τον κίνδυνο του ταξιδιού και των θυμάτων που κατά το προηγούμενο διάστημα ήταν σε πολύ υψηλά ποσοστά. Ωστόσο πίσω από τις μειωμένες ροές και πίσω από τη μείωση του ρίσκου του ταξιδιού υπάρχουν άνθρωποι, και σε κάθε περίπτωση και κάθε τόνο πρέπει να διευκρινίζεται πως κανείς δεν μπαίνει στη διαδικασία να εγκαταλείψει τη χώρα του

αν δεν επιθυμεί μια αλλαγή, είτε λόγω δίωξης είτε λόγω επιθυμίας αλλαγής συνθηκών της ζωής. Στην περίπτωση της Ελλάδας, οι μεγαλύτερες προσφυγικές ροές που σημειώθηκαν ήταν από άτομα προερχόμενα από τη Συρία. Ωστόσο το αίτημά τους για διεθνή προστασία εξετάστηκε κατά το παραδεκτό, δηλαδή αν και κατά πόσο η Τουρκία αποτελεί μια ασφαλή Τρίτη χώρα.

Από την επαγγελματική εμπειρία την οποία αποκόμισα, έγινε σαφές πως η διαδικασία εξέτασης ασύλου με γρήγορες διαδικασίες, δεν έδωσε τη δυνατότητα να γίνει εξέταση του αιτήματος διεθνής προστασίας σε ισάξιο επίπεδο με τις άλλες εθνικότητες. Αυτό συμβαίνει καθώς στην περίπτωση των ανθρώπων που κατάγονται από τη Συρία, παρόλο που ενυπάρχει η ντε φάκτο προσφυγική ιδιότητα, εξετάζεται το κατά πόσο η Τουρκία είναι μια ασφαλής Τρίτη χώρα για τη διαμονή τους. Η διαδικασία εξέτασης του αιτήματος πραγματοποιείται με τη διαδικασία συνέντευξης (η οποία σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να διαρκέσει και επτά ώρες) όπου ο αιτών ασύλου έχει τη δυνατότητα να υποστηρίξει τους λόγους για τους οποίους αιτείται διεθνή προστασία. Σε περίπτωση που το αίτημά του απορριφτεί στον πρώτο βαθμό, ο αιτών έχει το δικαίωμα να καταθέσει προσφυγή μέσω δικηγόρου ώστε να εξεταστεί εκ νέου το αίτημά του για διεθνή προστασία στη χώρα μας. Στην περίπτωση των ατόμων με χώρα καταγωγής τη Συρία, εφόσον απορριφθεί το αίτημα σε επίπεδο προσφυγής, υπάρχει απόφαση επανεισδοχής στην Τουρκία, όπου και ενεργοποιείται η συμφωνία της 18^{ης} Μαρτίου του 2016.

Στην περίπτωση των hotspots είναι η άρση του γεωγραφικού περιορισμού. Με την είσοδο των παράτυπα εισερχομένων (δηλαδή χωρίς τα νομιμοποιητικά έγγραφα), τους επιβάλλεται το καθεστώς του γεωγραφικού περιορισμού, δηλαδή της παραμονής εντός του νομού. Επίσης γίνεται από την Ελληνική Αστυνομία επίδοση εγγράφου το οποίο κοινοποιεί την αναστολή της απέλασης μέχρις ότου ολοκληρωθούν οι διαδικασίες της αίτησης ασύλου. Η άρση του γεωγραφικού περιορισμού πραγματοποιείται μετά από πιστοποίηση πως ο εκάστοτε πρόσφυγας- μετανάστης ανήκει σε μία από τις ευάλωτες ομάδες. Στις ευάλωτες ομάδες με τη φόρμα καταγραφής της Υπηρεσίας της Υποδοχής και Ταυτοποίησης του Υπουργείου Εσωτερικών και Μεταναστευτικής Πολιτικής, ανήκουν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, οι υπερήλικες (άνω των 65 ετών), τα θύματα σοβαρής μορφής σωματικής ψυχολογικής ή άλλης μορφής κακοποίησης, οι χρόνια ασθενείς, οι μονογονεϊκές οικογένειες , οι έγγειες και οι γυναίκες σε λοχεία. (ypes.gr, 2016). Η εξασφάλιση της άρσης

γεωγραφικού περιορισμού εγγυάται την μεταφορά των αιτούντων άσυλο στην ενδοχώρα. Συνήθως εκεί υπάρχουν υποστηρικτικά δίκτυα για τα άτομα και η απόκτηση της άρσης περιορισμού είναι πολυπόθητη. Στην προσπάθεια να εξασφαλιστεί τα άτομα μπορεί να εντείνουν τις πιέσεις προς τις υπηρεσίες προκειμένου να υπάρξει η απόδειξη της ευαλωτότητας. Η κατάσταση αυτή της αναμονής και η αγωνία για τη μεταφορά στην ενδοχώρα βιώνεται ως στιγμές ιδιαίτερης πίεσης στους αιτούντες, και απαιτεί ιδιαίτερο χειρισμό και αυστηρά όρια από τη μεριά των εργαζομένων στις υπηρεσίες. Οποιαδήποτε υπόσχεση που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί λόγω αντικειμενικών καταστάσεων, μπορεί να οδηγήσει σε στιγμές έντασης οι οποίες είναι πολύ εύκολο να γενικευτούν λόγω των συνθηκών διαβίωσης στα hotspot.²⁹ Γι αυτό το λόγο κρίνεται ορθό κάθε υπηρεσία εντός του Κέντρου Υποδοχής και Ταυτοποίησης, να διευκρινίζει το ρόλο της και τις δυνατότητές της αναφορικά με τις αποφάσεις και το κατά πόσο μπορεί να παρέμβει και να επηρεάσει αυτές.

Ένα από τα συχνά αιτήματα με το οποίο προσέρχονταν οι επωφελούμενοι στην Κοινωνική Υπηρεσία του ΚΥΤ Σάμου, ήταν η ανατροπή της απορριπτικής απόφασης στον πρώτο βαθμό από την Υπηρεσία Ασύλου. Η πλειονότητα των προσφύγων εντός ΚΥΤ προέρχονται από τη Συρία, και στις περισσότερες περιπτώσεις η πλειονότητα των αποφάσεων είναι απορριπτικές στον πρώτο βαθμό. Η μόνη λύση για την άρση του γεωγραφικού περιορισμού είναι η πιστοποίηση μιας ήδη υπάρχουσας, ή η εύρεση μιας ευαλωτότητας. Και στις δύο αναφερθείσες περιπτώσεις οι επωφελούμενοι προσπαθούν με όλα τα μέσα να καταγραφούν στην κοινωνική υπηρεσία αυτή να εισηγηθεί στις αρμόδιες αρχές για την περίπτωση του. Με την εισήγηση μέσω εγγράφου ενημερώνεται (εφόσον κριθεί απαραίτητο από την υπηρεσία πρώτης υποδοχής) η αρμόδια υπηρεσία και κατά περίπτωση γίνεται η άρση του γεωγραφικού περιορισμού. Σε κάθε περίπτωση οι πρόσφυγες οφείλουν να ενημερώνονται για τα δικαιώματά τους καθώς επίσης και για την νομοθεσία, έτσι ώστε να καθίσταται σαφές πως η πρόσδοση της ευαλωτότητας δεν γίνεται χαριστικά, αλλά είναι μια διαδικασία η οποία υπόκειται σε πολύ συγκεκριμένες νομοθετικές διατάξεις του ελληνικού κράτους.

²⁹ Στην περίπτωση του hotspot Σάμου ήταν πολύ συχνές οι περιπτώσεις αυτοτραυματισμού ιδιαίτερα σε άνδρες οι οποίοι είχαν μετακινηθεί στην Ελλάδα μόνοι χωρίς κάποιο συγγενικό τους πρόσωπο. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι αυτοτραυματισμοί είχαν ως σκοπό την άρση περιορισμού και τη μεταφορά στην ενδοχώρα άμεσα.

Επίλογος

Παρ' όλη την επικινδυνότητα της διάβασης των συνόρων, εκατοντάδες άνθρωποι καθημερινά, ρισκάρουν ακόμα και τη ζωή τους προκειμένου να εισέλθουν σε μία ευρωπαϊκή χώρα, που θεωρούν ότι θα τους παρέχει προστασία.

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ θεσπίστηκε στη Νέα Υόρκη στις 10 Δεκεμβρίου του 1948. Σύμφωνα με την οποία, κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλεσθεί όλα τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη, χωρίς καμιά απολύτως διάκριση όπως, ως προς τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τις θρησκείες, τις πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τη γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση. Το άρθρο 7, της ίδιας Διακήρυξης, αναφέρει ότι «όλοι είναι ίσοι απέναντι στο νόμο και έχουν εξίσου δικαίωμα στην προστασία του νόμου, χωρίς καμιά απολύτως διάκριση». Η Ελλάδα έχει επικυρώσει τη διακήρυξη αυτή. (ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, 1948).

Η εκβιομηχάνιση των δυτικών κοινωνιών το 19ο αιώνα επέφερε σημαντικές αλλαγές, ιδιαίτερα στην εργατική τάξη. Οι κοινωνικές εντάσεις παγκοσμίως ξεκίνησαν να απειλούν την κοινωνική τάξη. Για να αντιμετωπιστούν οι κοινωνικές κρίσεις αυτές, άρχισαν να ισχύουν νέα μέτρα (εργατική νομοθεσία, κοινωνική ασφάλιση κτλ.). Η θεσμοθέτηση των νέων μέτρων αυτών αποτέλεσε τις αρχές της ίδρυσης του κράτους πρόνοιας. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 στην Ευρώπη ξεκίνησε να χρησιμοποιείται ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός, προκειμένου να αναφερθεί στα άτομα εκείνα που δεν προστατεύονταν από το κράτος πρόνοιας. (Παπάνης, 2007). Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι ένα φαινόμενο με πολλές διαστάσεις και τεράστια δυναμική, ο οποίος είναι αποτέλεσμα της περιορισμένης πρόσβασης σε δημόσια αγαθά (εκπαίδευση, υγειονομική περίθαλψη, ασφάλιση κτλ.). Απόρροια της έλλειψης αυτής είναι συνήθως η περιθωριοποίηση και η οικονομική ανέχεια (Atkinson, 2002).

Κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο και έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να αποτελέσουν θύματα της κατάστασης αυτής. Μία από τις κατηγορίες ανθρώπων που βιώνουν έντονα τις συνέπειες του αποκλεισμού αυτού είναι οι άνθρωποι που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις χώρες τους, λόγω

των πολυσύνθετων συνθηκών που επικρατούν εκεί (Atkinson, 2002). Το φαινόμενο της μετανάστευσης δεν είναι απλά μία μετάβαση από χώρα σε χώρα, αλλά είναι μία συνεχόμενη διαδικασία που έχει επιπτώσεις σε όλο το φάσμα της κοινωνικής ζωής των ατόμων που εμπλέκονται σε αυτή. Οι πρόσφυγες όταν φτάνουν σε μία ξένη χώρα υφίστανται σχεδόν πάντα τον κοινωνικό αποκλεισμό, αφού δεν γνωρίζουν τη γλώσσα, τα ήθη, τα έθιμα καθώς και τους πολιτισμικούς κώδικες της χώρας υποδοχής (Κασιμάτη, 1998).

Η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των χωρών σε παγκόσμιο επίπεδο, έχει οδηγήσει σε σύγχρονες κοινωνίες με πολυπολιτισμικό χαρακτήρα. Η Ελλάδα ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμμετέχει στη λεηλασία των χωρών του λεγόμενου τρίτου κόσμου και ως μέλος του NATO στις σταυροφορίες σε Ιράκ και Αφγανιστάν. Με αυτόν τον τρόπο αποκτά μερίδιο ευθύνης στον εξαναγκασμό εκατομμυρίων ανθρώπων στην εγκατάλειψη της χώρας τους. Παρ' όλα αυτά η αντιμετώπιση των αλλογενών στην ελληνική πραγματικότητα αναδεικνύει έντονες τάσεις κοινωνικού αποκλεισμού. Οι τάσεις αυτές δεν βασίζονται σε βιολογικές διαφορές αλλά ενισχύονται από ιδεολογίες για τη ανωτερότητα πολιτισμικών αξιών και εθνικών ταυτοτήτων. Η διαχείριση της προσφυγικής κρίσης πρέπει να γίνει με ουσιαστικούς χειρισμούς, και κατά την άποψη μου πρέπει πάντα να λαμβάνεται υπόψη πως ένα μεγάλο μέρος του μετακινούμενου πληθυσμού θα παραμείνει στη χώρα μας.

Επομένως οι ένταξη πρέπει να αποτελεί το σκοπό όλων των κινήσεων απ' όπου και αν προέρχονται, είτε δηλαδή προέρχονται από τη μεριά των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, είτε προέρχονται από τη μεριά του κράτους κλπ. Σε κάθε περίπτωση η υπερτόνιση των διαφορών δεν βοηθά στην προσαρμογή ή στην αποδοχή του πληθυσμού που θα παραμείνει στην Ελλάδα. Η Ελλάδα γνωρίζει από προσφυγιά, από μετανάστευση, από πόλεμο και από ανθρώπινο πόνο, από εμφύλιο πόλεμο και έχει έρθει η στιγμή να σταθεί δίπλα στους λαούς που δοκιμάζονται, για ακόμη μια φορά.

Φωτογραφικό υλικό ³⁰

³⁰ Το φωτογραφικό υλικό ανήκει στο αρχείο του Dimitris Chantzaras.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Agamben, G. (2015). Πέρα από τα δικαιώματα του ανθρώπου. Στο G. A. Hannah Arendt, *Εμείς οι πρόσφυγες* (σσ. 35-51). Αθήνα : Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.
- Arendt, H. (2015). Εμείς οι Πρόσφυγες. Στο Συλλογικό, *Εμείς οι Πρόσφυγες* (σσ. 9-35). Αθήνα: Εκδόσεις του εικοστού πρώτου.
- Γκοβάρης, Χ. (2002). Κατανόηση του Ξένου. Στο Συλλογικό, *Μύθοι, Μαθηματικά, Πολιτισμός: αποσιωπημένες σχέσεις στην εκπαίδευση* (σσ. 411-427). Αθήνα: Άτροπος.
- Zizek, S. (2010). *Έξι λοξοί στοχασμοί για τη θία*. Αθήνα: Scripta.
- Κανελλοπουλος Κ., Γ. Π. (2006). *Παράνομοι μετανάστες στην Ελλάδα: Κρατικές πολιτικές, τα χαρακτηριστικά και η κοινωνική τους θέση*. Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Κασσιμάτη, Κ. (1998). *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία*. Αθήνα : Gutenberg.
- Μουσούρου, Λ. (1993). *Από τους γκασταρμπάιτερ στο πνεύμα του Σενγκεν*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μουσούρου, Λ. (1991). *Μετανάστευση και Μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*. Αθήνα: Gutemberg.
- Παπάνης, Ε. (2007). *Θέματα Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης*. Μυτιλήνη: Δούκας ΑΕΒΕ.
- Πουλοπούλου, Ή. Έ. (2007). *Η μεταναστευτική πρόκληση*. Αθληνα: Παπαζήσης .
- Σάιτας, Π. (2014). Σύνταγμα: Σύροι μετανάστες ζητούν να αναγνωριστούν ως πρόσφυγες. *Το Βήμα* .
- Τσίγκανου, Ι. (2009). *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

- Χριστόπουλος, Δ. (2010, Οκτώβριος- Δεκέμβριος). "Πρώτη φορά μας ξανασυμβαίνει" Προσλήψεις για την ασφάλεια και τη μετανάστευση. *Σύγχρονα Θέματα* , σσ. 90-99.

Ξένη Βιβλιογραφία

- Atkinson, T. (2002, Νοέμβριος). Social inclusion and the European Union. *Journal of Common Market Studies* , σσ. 625 – 643.
- Hein, J. (1993). Refugees, Immigrants , and the State. *Annual Review of Sociology* , σσ. 43-59.
- Komter, A. (2005). Social Solidarity and the Gift. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levine, D. N. (1977, Ιανουάριος). Simmel at a DistanceQ On the History and Systematics of the Sociology of the Stranger. *Sociological Focus* , σσ. 15-29.
- Maldonado, C. E. (1997). Human Rights and Solidarity. Νέα Υόρκη: Library of Congress.
- Marotta, V. (2012, 12 10). Georg Simmel, the Stranger and the Sociology of Knowledge. *Journal of Intercultural Studies* , σσ. 675-689
- Stain, B. N. (1981, Spring Summer). The refugee experience defining the parametrs of a field of a study. *The International Migration Review* , 15, σσ. 320-330.
- Whittaker, D. J. (2006). Asylum Sickers and Refugees in the Contemporary World. Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Routledge .

Ηλεκτρονικές Πηγές

- <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>. (n.d.). -
- <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>. Ανάκτηση από
- <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015D1601&from=EN>.
(2015, 22 9). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015D1601&from=EN>. Ανάκτηση 5 2016, από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015D1601&from=EN>: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015D1601&from=EN>

<http://www.consilium.europa.eu/el>. (2016, 3 18).
<http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/>. Ανάκτηση 3 25, 2016, από <http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/>:
<http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/>

<http://www.unhcr.org/576408cd7>. (n.d.). Ανάκτηση από <http://www.unhcr.org/576408cd7>:
<http://www.unhcr.org/576408cd7>

UNESCO. (2016). www.unesco.org. Ανάκτηση 7 1, 2016, από Unesco organization:
<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/>

UNHCR. (2016, Ιούνιος 20). [unhcr.org](http://www.unhcr.org). Ανάκτηση Ιούλιος 15, 2016, από
<http://www.unhcr.org/news/latest/2016/6/5763b65a4/global-forced-displacement-hits-record-high.html>: <http://www.unhcr.org/news/latest/2016/6/5763b65a4/global-forced-displacement-hits-record-high.html>

ypes.gr. (2016, Ιούνιος 15). www.ypes.gr. Ανάκτηση Ιούνιος 15, 2016, από Υπουργείο
Εσωτερικών. Διεύθυνση Μεταναστευτικής Πολιτικής:
http://www.ypes.gr/el/Generalsecretariat_PopulationSC/old/general_directorate_migratati-on/diefthinsi_metanasteftikis_politikhs/

διαΝΕΟσις Οργανισμός έρευνας και ανάλυσης. (2016, 1 7-15).
http://www.antigone.gr/files/news/immigration_02.2016.pdf.

ΚΑΠΑ RESEARCH A.E. (2016, Μάρτιος). <http://www.antigone.gr/files/news/ATT00321.pdf>.
Ανάκτηση Απρίλιος 2016, από <http://www.antigone.gr/files/news/ATT00321.pdf>:
<http://www.antigone.gr/files/news/ATT00321.pdf>

Πρόσφυγες, Ύ. Α. (1951). <https://www.unhcr.gr>. Ανάκτηση Ιούνιος 9, 2016, από <https://www.unhcr.gr/genikes-plirofories/geneva1951.html>: <https://www.unhcr.gr/genikes-plirofories/geneva1951.html>